

Häiritseviä kirjoituksia

rasismista ja romanien
siirtolaisuudesta

Pääkirjoitus

Loppu rasismille ja katto siirtolaisille -mielensäntöuksen tarkoituksena on parantaa Helsingissä oleskelevien Itä-Euroopan romanien majoitustilannetta. Romanien asuminen on nähtävä perusoikeuskysymyksenä eikä järjestysongelmana.

Helsingin kaupungin nykyinen politiikka perustuu romanisiirtolaisten oleskelun hankaloittamiseen purkamalla ja tuhoamalla heidän asumuksiaan, ja häiritsemällä heitä heidän harjoittaessaan elinkeinoaan ja yrittäessään tulla toimeen. Näitä toimia perustellaan puhumalla "lieveilmiöistä ja järjestäytyneestä rikollisuudesta".

Avoimuutta ja kansainvälisyyttä tunnetusti kannattava kaupunginjohtaja Jussi Pajunen näkee romaneissa vain ylimääräisen kustannuksen, häiritsevän roskajoukon, joka rumentaa kaupungin tilaa ja karkottaa turisteja.

Romanisiirtolaisten taktiikka tuoda syrjinnän ja köyhyyden seuraukset näkyväksi asettumalla kerjämällä, musisoimalla ja leirytyksellä yhteiseen tilaan on muodostunut viimeisen kahden vuoden merkittävämmäksi poliittiseksi käytännöksi. Eikä Tahririn aukion, Occypy Wall Streetin, tai Espanjan Indignados -liikkeiden toimitapa ole samankaltainen - luoda tilaa ja näkyvyyttä yhteiskunnallisille kysymyksille ja konflikteille, joille nykyjärjestyksessä ei ole sijaa.

Jostakin syystä romanien oleskelua kaupunkitilassa ei nähdä poliittisena kysymyksenä eikä sen katsota nauttivan perustuslain ja ilmaisunvapauden suojaa. Syksyllä 2011 poliisi kielsi Sataman hädän jälkeiseltä Sataman tukijoiden ja romanien yhteiseltä mielenosoitukselta teltat ja aggregaatin, koska kaupunki ei halunnut, että mielenosoitus "muistuttaa leiriä".

Kaupunginhallitus päätti viime kesänä, ettei romanisiirtolaisia majoiteta, mutta kamppailu romanien perusoikeuksien puolesta jatkuu. Sataman hädän jälkeen lukuisat kaupunkilaiset ovat majoittaneet kodittomia romaneita. Leirytyksipaikasta on myös tehty valtuustoaloite. Romanit jatkavat liikkumista olojensa parantamiseksi hallitusten torjunnasta huolimatta.

Tähän lehteen on koottu alustavia johtopäätöksiä, kokemuksia, materiaalia ja tietoa vuoden 2008 kesästä lähtien käynnissä olleesta kamppailusta. Vuosien aikana olemme kohdanneet lukemattomia ihmisiä, romanisiirtolaisia eri puolelta Eurooppaa, suomalaisia romaneita, romaneita tukeneita kaupunkilaisia, yrittäjiä, talonvaltaajia, taitelijoita, tutkijoita, toimittajia, muusikoita, joita kaikkia on yhdistänyt halu ottaa Helsingin kadut ja Euroopan tila yhteiseen, meitä kaikkia hyödyttävään ja rikkauttavaan käyttöön.

Häiritseviä kirjoituksia

rasismista ja romanien siirtolaisuudesta

Vapaa liikkuvuus -verkosto & Oikeudet ilman rajoja ry,
vapaaliikkuvuus.net,
vapaaliikkuvuus@gmail.com

Työryhmä:

Eetu Viren, Hilla Pohjalainen, Janne Nurmi, Kukka Ranta, Lotta Tenhunen, Markus Himanen & Sini Pöyhönen

Taitto ja etusivu:

Janne Nurmi

Etusivun kuva:

Lotta Tenhunen

Yhteistyössä:

Into-kustannus, Tutkijaliitto, Ylioppilasteatterin tietotoimisto - ytt.fi

Paino:

Lehtisepät oy, Pieksämäki
Helsinki, toukokuu 2012

Kaupunkidemokratia ja romanisiirtolaisuus

Oheisessa tekstissä ("Vapaa liikkuvuus -verkoston kommentteja, s. 10-11) kumotaan kaupungin argumentteja romanien majoituksesta. Se on kirjoitettu juuri ennen kaupunginhallituksen 13.6.2011 pitämää kokousta, jossa kaupunginhallituksen enemmistö päätti hyväksyä Räihän "kerjäläistyöryhmän" linjaukset. Vihreät ja vasemmistoliitto tukivat vaihtoehtoista ehdotusta, jossa kaupunki olisi ottanut myönteisen kannan majoituksen tukemiseen, mutta se kaatui Kokoomuksen ja SDP:n vastustukseen.

Tämä ei ollut ensimmäinen kerta kuin kaupunginhallitus käsittelee romanien majoitusta. Aiemmin oli päätetty olla puuttumatta nuorisolautakunnan päätökseen olla häätämättä sosiaalikeskus Satamaa ja päätetty toimittaa vessat Sataman pihalle.

Nämä kysymykset eivät tietenkään päätyneet käsiteltäviksi itsestään, vaan vasta poliittisten kamppailujen kautta. Talonvaltaajien ja Satamassa asuneiden romanisiirtolaisten yhteistyö oli ratkaisevassa roolissa siinä, että romanisiirtolaisten asemaa alettiin ylipäättään käsitellä muuta kuin virkamiestasolla.

Alun perin "kerjäläisongelmaksi" määriteltyä

kysymystä käsiteltiin virkamiestyöryhmissä. Räihän ensimmäinen työryhmä tilasi Diakonissalaitokselta kahden katutyöntekijän Rom po drom -projektin, joka teki raportin romanien tilanteesta. Diakonissalaitoksen projektia ei kilpailutettu ja päätöksen lailisuutta puitiin myöhemmin käräjäoikeutta myöten samassa yhteydessä kuin sosiaaliviraston johtajan Paavo Voutilaisen kuuluisia kalustehankintoja.

Puolueet, suomalaisten romanijärjestöt ja muut toimijat ohitettiin. Susanna Kuparisen Voima-lehdessä 2.6.2009 ilmestyneessä artikkelissa ihmeteltiin Voutilaisen edustustililtä kuitattua tuhannen euron laskua Hartwall-Areenan tarjoiluista. Kaupungin aitiossa oli nautittu kuohuviiniä, konjakkia, olutta, hiillostettua lohta ja buffettipäivällinen. Voutilainen ja kaupungin turvallisuusjohtajan Hannu Hakalan isännöimässä tilaisuudessa keskusteltiin "kerjäläiskysymyksestä". Puolustusvoimien ja poliisin edustajien lisäksi paikalla oli mm. Diakonissalaitoksen hallituksen puheenjohtaja Samuli Haapasalo ja sosiaaliviraston Jarmo Räihä. (Ryyppääminen vaikuttaa muutoinkin muodostavan keskeisen osan

suomalaisten viranomaisten kerjäläisstrategiaa: kaikki muistavat Suomen kuvalehden julkistaman Rähän ja Hakalan sekoilut Romanian reissuilla. Kimmo Oksanen puolestaan kertoo ”Kerjäläisten valtakunta” -kirjassaan kuinka suomalaisilta virkamiehiltä menee ruotsalaisviranomaisten järjestämä Tukholman ”kerjäläisseminaari” ohi nukkuessa rankan laivamatkan jälkeen...)

Eikö kaupungin viimeisin päätös olla tukematta majoitusta ollut kuitenkin laillinen ja demokraattinen? Eikö se ole edennyt normaalien, laillisten menettelyjen mukaisesti ja ollut todennäköisesti kaupungin asukkaiden enemmistön näkemysten mukainen?

Prosessi oli toki demokraattinen, mutta siinä mielessä kuin demokratia monesti kunnallisessa, edustuksellisessa päätöksenteossa toimii. Sen ehtona on ollut kaksi erotteluta tai rajausta, joista ei ole käsitelty julkisesti eikä varsinaisesti päätetty missään: yhtäältä on rajattu, ketkä päätöksentekoon ovat voineet todella osallistua, ja toisaalta on määritelty käsiteltävien ongelman konteksti ja yhteydet.

Keitä päätös romanisiirtolaisten oikeudesta leirityä tai kohtuuhintaisen majoituksen tarjoamisesta varsinaisesti koskee? Kenellä tässä on merkittäviä panoksia ja intressejä? Pajusen vastaisi, että kyse on Helsingin kaupungin ja sen asukkaista ja heidän edustaan. Kaupunkilaisten enemmistön kannalta päätös on kohtuullisen samantekevä, ainakin jos tarkastellaan vain aineellisia intressejä kapeasti ymmärrettyinä: leirin olemassaolo ei vaikuta juurikaan esim. kerjäläisten määrään. Mikäli leirin toteuttavat romanit itse kaupunkilaisten kanssa, se ei maksaisi juuri mitään ja todennäköisesti tulisi jopa halvemmaksi kuin tilapäisten leirien häätäminen ja siivoaminen.

Romanisiirtolaisilta itseltään eli heiltä, joiden oikeuksista ja mahdollisuuksista kaupunginhallituksen päätöksessä oli varsinaisesti kyse, ei kysytty mitään. Se, että he eivät ole kaupungin asukkaita virallisesti on absurdi peruste tälle ulossulkemiselle: he ovat sekä EU-kansalaisia että kaupungin de facto asukkaita oli Pajunen heidän läsnäolostaan mitä mieltä hyvänsä. Jokainen paperi, joka käsittelee demokratiaa kaupungeissa, alkaa litanialla avoimesta kaupungista ja aktiivisesta kansallisuudesta, osallistuvuudesta ja voimauttamisesta...

Helsingissä oleskelevien romanisiirtolaisten lisäksi kaikkein olennaisin osallinen on tietysti Euroopan romanivähemmistö. Romanisiirtolaisten liike on yksi keino, jolla romanit vastaavat vuosisatoja kestäneen ja yhtä jatkuvan sorron ja riiston seurauksiin. Esimeriksi eurooppalaisilla ja suomalaisilla romanijärjestöillä tuli siksi olla sananvaltaa kaikissa tämän vähemmistön oikeuksiin vaikuttavissa päätöksissä.

Kolmas oleellinen osapuoli, joka on suurimmaksi osaksi jätetty päätöksenteon ulkopuolelle, ovat romanien verkostot Suomessa. Romaneihin ystävystyneet kaupunkilaiset, heitä työllistäneet työnantajat, heitä pitkään seuranneet toimittajat, taitelijat, romaneja auttaneet yksityishenkilöt ja aktivistit jätettiin pois poliittisesta prosessista, vaikka heillä olisi ollut tietoa ja kokemuksia sekä päätöksellä on merkittäviä vaikutuksia myös heihin.

Toisen ehdon nykyiselle romanipolitiikalle muodostaa romanisiirtolaisuuden irrottaminen kaikista yhteiskunnallista suhteistaan. Romanisiirtolaisten tilanne kertoo meille paljon eurooppalaisten työmarkkinoiden prekarisaatiosta ja siirtolaisuuden roolista siinä, sekä siitä kuinka kaupunkitilaa ja siinä eläviä ja toimivia tuottamattomaksi ja vahingollisiksi määritelty ihmisiä pyritään kontrolloimaan turvallisuustoimin. Yhteisten ja jaettujen ongelmien sijaan romanisiirtolaiset eristetään sekä oikeudellisen statuksena että etnisyytensä kautta ja heidän etunsa asetetaan vastakkain muiden kaupunkilaisten etujen kanssa.

Jos keskustelussa romanisiirtolaisista ei olisi niin paljon rasistisia sävyjä, suomalaisen julkisuuden lähestymistapa romaneihin voisi pitää naurettavana. Kaikkein yleisin lähestymistapa erityisesti mediassa on ollut jatkuva tirkistely, jatkuva tutkiminen ja kysyminen. Mistä olette? Mitä haluatte? Tarvitsetko oikeasti tuota kävelykeppiä? Kuinka paljon ansaitset päivässä kerjäämällä?

Eräskin romaninainen on esiintynyt useissa lehti-jutuissa, dokumenttielokuvassa ja kirjassa. Todennäköisesti häntä on haastateltu myös pariin viranomaisraporttiin. Satamassa riitti toimittajaa, kuvaajaa, yms. tungokseksi asti ja uutisaiheeksi riitti siivoustalkoiden järjestäminen.

Tätä uteliaisuutta ja kiinnostusta on selitetty sillä, että kerjäläisyys on uusi ja erikoinen ilmiö, johon ei ole osattu reagoida. Ehkäpä valmiit mallit olivat jo olemassa. Kaupunginjohtaja Pajusesta humanitaariin järjestöihin ”kerjäläisilmiö” on yritetty palauttaa johonkin jo tunnettuun ”ymmärtämällä” sitä. Näin voidaan rauhoittua ja todeta, että romanien liikkuminen ei muodosta mitään uutta tapahtumaa vaan on joko pelkkä oire jossakin muualla sijaitsevasta ongelmasta ja/tai hallinnoitava ja poistettava haikka.

”Romaniongelman” hahmottaminen pohjautuu turvallisuusajatteluun, jossa romanit nähdään mahdollisina rikollisina, humanitarismiin, jossa heidät nähdään avuttomina uhreina tai kulttuuriseen tulkintaan, jolla heidän yhteiskunnallisesti tuotettu tilanteensa palautetaan heidän omaksi syykseen.

Häiritsevä kerjääminen on laitonta ja ”kerjäämisen muututtua aggressiivisemmaksi” – näin kuului perustelu – poliisi on pidättämällä, tutkimalla papereja ja ylipäätään ahdistelemalla kerjääviä romaneita Helsingin keskustan alueella kesällä 2009 onnistunut tyhjentämään alueen romaneista väliaikaisesti. ”Häiritsevä kerjääminen” on tyypillinen nykyjuridiikan käsite: häiritsevyyden määrittelemisen jätetään viime kädessä poliisiin, eli yksittäisen virkamiehen määriteltäväksi. Rikollisen ja laillisen toiminnan välisen rajan päättää poliisi tai kaupunginjohto. Koska jaetut rangaistukset ovat niin pieniä tai poliisin toiminta luonteeltaan ennalta ehkäisevää, ”rikos” ei koskaan päädy oikeuskäsittelyyn, jossa todennäköisesti todettaisiin, että ns. rikoksesta ei ole mitään näyttöä. Poliisi pyrkii lopettamaan kerjäämisen ylipäätään häiritsemällä ja käyttäytymällä aggressiivisesti romaneita kohtaan.

Välinpitämättömyden ja väkivallan kaksoissi-

doksen perustelemisen lisäksi kadulla kerjäävien ja musisoivien romanien tilannetta ja heidän matkojensa syitä halutaan tietenkin myös ymmärtää. Romanisiirtolaisten liikkumisen taustalla on köyhyys, syrjintä ja väkivaltainen rasismi. Tämä itsestäänselvyys tai toisten ihmisten vaikean tilanteen herättämä huoli ei kuitenkaan ole ”humaanin lähestymistavan” ydin. Humanitarismi perustuu auttajan ja autettavan hierarkkiseen erotteluun sekä näiden välisen etäisyyden säätelyyn. Romanisiirtolaisten kohdalla se tarkoittaa sitä, että auttajat määrittelevät itse mikä romanien ongelma on, miten heitä voidaan parhaita ”auttaa” ja missä tämän auttamisen tulisi tapahtua – useimmiten romanien lähtömaassa.

Kolmanneksi viranomaisten toimitapojen tärkein perustelu on viime kädessä romanisiirtolaisten käsitteleminen yhtenäisenä ryhmänä, jonka läsnäolo Suomessa on ongelmallista. Viranomaiset välttävät usein puhetta romanisiirtolaisista kulttuurisena tai etnisenä ryhmänä, koska pelkäävät, että he näyttäytyvät rasisteina. Silti juuri eräänlainen ”kulttuurin käsite” on viimekätinen syy, millä romanien läsnäolon ongelmallisuus selitetään ja perustellaan, kuten toteamus, että ”kerjääminen ei kuulu suomalaiseen kulttuuriin” osaltaan kertoo.

Viranomaisten julkisuudessa antamat lausunnot ja aiheesta kirjoitetut raportit sisältävät luetteloita romaniryhmiä kuvaavista piirteistä: aggressiivinen kerjääminen, ihmiskauppa, lasten huono kohtelu... Näiden piirteiden yleistämisen kautta kaikista romanisiirtolaisista tulee kontrollin kohteita ja heidän kohtelemisensa yhtenä ryhmänä voidaan legitimoida ilman viittauksia ”rotuominaisuuksiin”. Nämä eivät toki ole niitä piirteitä, joihin kulttuuri tavallisesti yhdistetään, mutta kulttuuria hallitsemisen kategoriana ei luodakaan enää jonkin ryhmän biologisen tai etnisen olemuksen kautta vaan profiloinnin ja riskianalyysien kautta. Ero uusrasismiin, jossa nämä piirteet ja käyttäytymistavat liitetään olemukselliseen kulttuuriin tai rotuun, on vain retorinen.

Mainitussa Voiman artikkelissa sosiaalijohtaja Voutilainen tulee selittäessään samppanjahuuruista nyrkkeilyiltamaa tulee tiivistäneeksi kaupungin romanipolitiikan ytimen ja sen linkin kaupunkitilan ja lisääntyvän yhteiskunnan prekarisaation hallintaan: ”Sosiaalitoimi osallistuu myös turvallisuusasioihin, meillä on säännöllinen yhteydenpito kaupungin turvallisuusjaostoon, poliisiin ja puolustusvoimiin, [...] Se on yksi keino, jolla sosiaalinen syrjäytyminen pidetään kurissa.”

Markus Himanen

Liikkuva Eurooppa: Suomessa oleskelevien EU-siirtolaisten perusoikeuksien toteutuminen taattava

Liikkuva Eurooppa -verkoston tavoitteena on parantaa EU-siirtolaisten asemaa. Köyhien EU-siirtolaisten liikkuaan kohtaamat ongelmat ovat poliittisia ja yhteiskunnallisia. Vaikka kaikkien EU-kansalaisten taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet on kirjattu EU:n perusoikeuskirjaan, miljoonat EU-kansalaiset, erityisesti romanivähemmistöön kuuluvat elävät kunnollisen asumisen, terveydenhuollon ja perusturvan ulkopuolella. Vähemmistöjen syrjinnän ja työntekijöiden hyväksikäytön mahdollistavat EU:n ja sen jäsenmaiden politiikka ja lainsäädäntö.

Verkosto kostuu erilaisista ihmisistä ja järjestöistä. Monet toimivat heikossa asemassa elävien ryhmien kuten turvapaikanhakijoiden, siirtolaisten ja paperittomien tai Suomen vähemmistöjen, asunnottomien ja työttömien kanssa. Mukana on eri alojen asiantuntijoita, ihmisoikeustyötä tekeviä järjestöjä ja muita aktiivisia yhteiskunnallisia toimijoita.

Liikkuva Eurooppa -verkosto toimii EU-siirtolaisten kanssa työskentelevien tahojen ja eri EU-siirtolaistryhmien tiedonvaihdon kanavana ja yhteistyön välineenä. Verkosto vaikuttaa kansallisen ja kuntatason päättäjiin politiikan ja lainsäädännön parantamiseksi. Uskomme, että eri ryhmien vastakkainasettelujen sijaan kestävä parannusta meidän kaikkien asemaan ja oikeuksiin on mahdollista saada vain yhteiskunnassa, jossa kaikkien ihmisten perusoikeudet, tasa-arvo ja hyvän elämän edellytykset toteutuvat. Jaamme kansalaisille ja päättäjille EU-siirtolaisten omiin kokemuksiin ja tutkimukseen perustuvaa tietoa.

EU-siirtolaisten oikeudet eivät toteudu

Perustimme Liikkuva Eurooppa -verkoston, koska kaikille EU-kansalaisille kuuluva vapaan liikkuvuuden perusoikeus ei toteudu köyhien ja vähemmistöjen kohdalla. Siirtolaiset pyrkivät liikkumalla ja etsimällä töitä muista maista parantamaan perheidensä asemaa. Työntekijöiden, opiskelijoiden ja matkustajien liike on myös Suomen ja koko Euroopan taloudelle välttämätöntä. Köyhien pyrkimyksiä parempiin elinoloihin vaikutetaan kuitenkin politiikalla, joka perusoikeuksien turvaamisen sijaan epävarmistaa heidän tilannettaan entisestään.

Ensinnäkin esimerkiksi romanisiirtolaiset liikkuaan toiseen jäsenmaanhan kohtaavat rasismia ja syrjintää. Suomessa viranomaiset häätävät jatkuvasti romanisiirtolaisten leirejä, hallitus yritti tehdä kerjäämisen kieltävän lakimuutoksen ja heidät on jätetty peruspalveluiden ulkopuolelle.

Toisekseen Itä-Euroopasta Suomeen tulevien työntekijöiden palkat ja muut työehdot ovat useilla aloilla pääsääntöisesti huonommat kuin suomalaisilla työntekijöillä. Yhtäältä työnantajat kiertävät ja jättävät noudattamatta työläisäädäntöä ja työehtosopimuksia, toisaalta työvoiman vuokraamista ja alihankintaa käytetään laittomien työehtojen piilottamiseen ja työntekijöiden aseman pitämiseen epävarmana.

Kolmanneksi: nykyinen lainsäädäntö, politiikka ja viranomaisten toimet eivät riitä turvaamaan köyhien, matalapalkka-alojen työntekijöiden sosiaalisia oikeuksia. Juuri kohdennettujen palvelujen puute sekä sosiaali- ja työttömyysturvan heikkous ja epäselvyys lisäävät riippuvuutta työnantajasta ja asettavat työntekijät alttiiksi hyväksikäytölle. Harmaan talouden piirissä työskentelevät eivät voi rekisteröidä oleskeluaan ja jäävät siten peruspalveluiden ulkopuolelle. Myöskään lähetetyt työntekijät eivät kuulu Suomen sosiaaliturvan piiriin.

Heikommassa asemassa olevien EU-kansalaisten kohtaamat tilanteet kertovat meille paljon kaikkien kansalaisten päivittäisistä haasteista ja kokemuksista. Liikkuvuus ja joustavuus olosuhteiden pakosta koskettavat nyky-Euroopassa meitä kaikkia. Mitä heikommat olot ihmisillä on, sitä epätoivoisempiin toimiin he joutuvat turvautumaan ja sitä heikompi heidän tilanteensa työmarkkinoilla on. Työn epävarmistumisen vaikutukset tulevat vain erityisen näkyviksi romanisiirtolaisten kohdalla, koska heiltä on etnisen taustansa takia usein muita heikompi taloudellinen ja yhteiskunnallinen turva.

Valtion ja kuntien muutettava politiikkaansa

Suomen tähänastinen politiikka romanisiirtolaisia kohtaan on ollut epärealistista. Kohdennettujen palveluiden laajentamista rekisteröitymät-

tömille EU-kansalaisille vastustetaan väittämällä niiden olevan vetotekijöitä. Ihmiset kuitenkin liikkuvat työn ja toimeentulon perässä, eivät saadaksesen mahdollisuuden yöpyä ja laittaa ruokaa lämpimässä.

Puhuminen lähtömaassa auttamisesta on monesti vain kynninen tapa kiertää vastuuta ja todellisia ongelmia. Matkustaminen Suomeen ja tulojen hankkiminen täällä ovat juuri keinoja parantaa olosuhteita lähtömaassa. Vähemmistöjen olot Itä-Euroopassa eivät ole viime vuosina parantuneet, vaan pikemminkin heikentyneet, joten on hyvin epätodennäköistä että romanivähemmistön liikkuvuus vähenisi lyhyellä aikavälillä, vaikka heidän asemansa parantamiseen panostettaisiin merkittävästi. On myös ristiriitaista kritisoida Keski- ja Itä-Euroopan valtioita romanivastaisesta politiikasta samalla kun kohtelee romanisiirtolaisia samalla tavalla kuin kyseiset valtiot.

Kukaan tuskin haluaa, että perheet asuvat Suomessa alkeellisissa oloissa, mutta olisi syytä muistaa, että romanit asuvat lähtömaissa slummeissa ja eristyneinä ja juuri näitä oloja paetakseen ja parantaakseen he ovat täällä. Euroopan unionin perusoikeusviraston vuoden 2009 selvityksen mukaan Romaniassa 72 prosentissa romanien asunnoista ei ole viemäröintiä, 73 % on ilman juoksevaa vettä, 12 % ilman sähköä ja 14 % käyttäa kotinsa lämmittämiseen jätettä tai ei lainkaan lämmitä kotejaan.

Olemme perustaneet tämän verkoston, koska uskomme, että hyvinvointi ja rikkaus syntyvät keskinäisellä auttamisella, yhteistyöllä, liikkumalla ja aloittamalla uutta. Euroopan sisäiset muuttoliikkeet ovat yksi ratkaisu köyhyyteen. Juuri köyhien romanien läsnäolo kaupunkiemme kaduilla on tehnyt eurooppalaisesta köyhyydestä julkisen kysymyksen ja tehnyt heidän sietämättömästä tilanteestaan näkyvää.

Perusoikeudet kuuluvat kaikille EU-kansalaisille

EU-siirtolaisten liikkumisen tulee auttaa nostamaan ihmisiä köyhyydestä ja parantaa sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien toteutumista. EU-siirtolaisten on saatava olla itse mukana päättämässä itseensä vaikuttavista asioista. Viranomaisten on myös tehtävä yhteistyötä eri ryhmien kanssa toimivien kansalaisjärjestöjen kanssa.

Olemme kyllästyneet siihen, että sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia

kysymyksiä käsitellään turvallisuus-ongelmina, joita pyritään ratkomaan poliisitoimin. EU-siirtolaisten oikeuksia on tarkasteltu Suomen viranomaisten toimesta lähinnä siitä näkökulmasta, millaisia mahdollisuuksia Suomella on niitä rajoittaa. EU-työntekijöiden tilannetta tarkastellaan ensisijaisesti harmaan talouden torjunnan kautta eikä työläisten taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien näkökulmasta.

Suomen viranomaiset ymmärtävät väärin EU-kansalaisten oikeudellisen aseman. Se, että henkilö ei ole rekisteröity oleskeluoikeuttaan ei tarkoita EU-lainsäädännössä sitä, että hän olisi vain turisti, jonka oikeuksien turvaamisen suhteen ei ole velvoitteita. Ei myöskään pidä paikkaansa, että Suomella ei olisi mitään velvoitteita lähetettyjä työntekijöitä kohtaan, vaikka heidän työskentelyvaltionsa onkin muu kuin Suomi. Euroopan unionin kansalaisten kohdalla ei riitä pelkästään se, että oikeuksia ei rikota vaan heitä tulee aktiivisesti suojella. EU:n perusoikeusviraston mukaan EU-lainsäädäntöä tulkitaan enenevässä määrin siten, että jäsenmaat ovat velvollisia toimimaan ennakoivasti ja aktiivisesti siten, että EU-kansalaisten oikeudet toteutuvat myös käytännössä. Erityisesti syrjinnän vastaisen velvoitteet edellyttävät jäsenmaita aktiivisesti toimimaan syrjintää vastaan kaikilla toimialoillaan.

Jotta kaikkien, myös köyhien, vähemmistöjen ja työntekijöiden, perusoikeudet toteutuisivat Euroopassa, on Suomen toteutettava seuraavat toimenpiteet.

Lisätietoa Liikkuva Eurooppa
-aloitteesta:
<http://www.liikkuvaeurooppa.net>

Oikeus asuntoon

Oikeus kunnolliseen asumiseen taataan useissa kansainvälisissä ja alueellisissa ihmisoikeussopimuksissa: taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa; kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa; sekä uudistetussa Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa.

1) Romanisiirtolaisten leirien häädöt ilman kohtuullisia ja pysyviä vaihtoehtoisia ratkaisuja on lopetettava välittömästi. Nämä käsittämättömät toimet ainoastaan siirtävät leirit toiseen paikkaan ja lisäävät perheiden turvattomuutta. Ne heikentävät romanisiirtolaisten mahdollisuutta työllistyä, saada terveydenhuoltoa, muuta apua ja lasten pääsyä kouluun.

2) Leiripaikoille tulisi luoda peruspalvelut asukkaiden terveyden ja paloturvallisuuden takia: säännöllinen jätteenkeräys, vähintään yksi vesihana per leiri, riittäväsi kompostivessoja (vähintään yksi per 20 henkilöä, mikä on normi pakolaisleireille, vessat erikseen miehille ja naisille), sähkö, mahdollisuus lämmitykseen pienimmällä mahdollisella riskillä.

3) Romanisiirtolaiset ovat asunnottomina erityisen haavoittuvassa asemassa mm. terveyden, mielenterveyden ja fyysisen turvattomuuden suhteen. Tarvitaan myös niille asunnottomille tarkoitettuja palveluita, jotka eivät ole kaupungin asukkaita, ottaen huomioon eri ryhmien erityiset tarpeet

- esimerkiksi tarjoamalla tyhjilleen jääneitä tiloja asunnottomien käyttöön
- tai karavaanileiri tai konttikylä

4) Osoitteen omaaminen tulisi nähdä oikeutena eikä ehtona muille sosiaalisille oikeuksille. Vakiintuneeseen leiriin tulisi olla mahdollista saada postia. Yksityisten ja julkisten toimijoiden tulisi hyväksyä poste restante osoitteeksi.

5) Kun EU-kansalaiset rekisteröityvät asukkaiksi, tulee heille turvata tasa-arvoiset mahdollisuudet asunon hankkimiseen. Heidän tulisi saada tietoa heille lain mukaan kuuluvista palveluista sekä kielikoulutusta.

Oikeus terveydenhuoltoon

Romanien on käytännössä miltei mahdotonta saada terveydenhuoltoa tai sairausvakuutusta Romaniassa. Tästä johtuen heidän terveystilanteensa on Suomeen saavuttaessa monesti heikko. Suomessa he ovat oikeutettuja välttämättömään terveydenhuoltoon, mutta heitä laskutetaan tästä hoidosta, koska heillä ei ole sairausvakuutusta. Heikot asuinolot lisäävät terveysriskejä. Lapsilta ja aikuisilta voi puuttua rokotuksia. Naisilla on harvoin pääsyä raskauden aikaiseen terveydenhuoltoon.

1) Kaikille EU-kansalaisille kuuluu oikeus sairausvakuutukseen.

2) Romanisiirtolaisten leireille on taattava mahdollisuus terveystarkastuksiin, jota seuraisi terveystalon järjestöjen tarjoama asianmukainen hoito.

3) Mahdollisuutta terveysneuvontaan tulisi tarjota aktiivisesti erityisesti leireissä majoittuville.

Lasten oikeuksien kunnioittaminen

Lasten oikeuksien sopimus koskee kaikkia Suomen alueella oleskelevia lapsia riippumatta kansalaisuudesta ja oleskeluoikeudesta.

1) Lasten edun periaatetta on noudatettava aina. Missään nimessä lasten heikkoa asemaa ei saa käyttää maasta poistamisen välineenä. Viranomaisten tulee voimassaolevan lainsäädännön mukaisesti selvittää perheen tilanne ja perhettä on tuettava asianmukaisin toimin. Erityisesti on muistettava se mahdollisuus, että perheen olot lähtömaassa ovat huonommat kuin oleskelumaassa.

2) Kaikkien lasten tulee päästä kouluun. Kunnille tulisi säätää velvollisuus huolehtia myös kuntaan rekisteröitymättömien ryhmien kuten turvapaikanhakijoiden, paperittomien ja EU-kansalaisten lasten koulunkäynnistä. Suomen on varmistettava, että kaikilla alueella oleskelevilla lapsilla on täysi ja tasa-arvoinen pääsy peruskouluun riippumatta hallinnollisesta statuksesta, poistamalla kaikki pysyvään asumiseen liittyvät vaatimukset kouluun kirjautumisesta.

Oikeus työhön ja kunnollisiin työoloihin

Monien romanivähemmistöön kuuluvien EU-kansalaisten syrjintä sekä lähtömaassa että oleskeluvaltiosta tekee mahdottomaksi virallisen työllistymisen ja sen todistamisen, että heillä olisi "riittäviä resursseja" rekisteröitymistä varten. Tämän seurauksena heiltä kielletään pääsy keskeisten kansalais-, poliittisten, taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien piiriin. Ulossulkeminen yhteiskunnallisesta avusta vaikuttaa suhteettoman paljon naisiin, lapsiin, vanhuksiin ja vammaisiin.

1) Paikallisviranomaisten on tarjottava julkisesti tietoa käytännöistä ja vaatimuksista oleskelun rekisteröimiseksi. Informaation tulisi tarjota EU:n virallisilla kielillä ja tarpeen mukaan vähemmistökielillä, esimerkiksi romanikielillä.

2) Paikallisten viranomaisten on sallittava EU-siirtolaisten, mukaan lukien romanien, käyttää ammatillisia, kieli- ja muita koulutusohjelmia heidän työllistämismahdollisuuksiensa parantamiseen.

3) Paikallisviranomaisten on tuettava erityisesti romanivähemmistöön kuuluvien EU-kansalaisten pääsyä paikallisille työmarkkinoille mukaan lukien itsetyöllistyminen ja yrittäminen. Tämän tulisi tapahtua yhteistyössä avunsaajien itsensä kanssa ja paikallisten työnantajien, työvoimatoimistojen ja kansalaisyhteiskunnan kanssa. Myös romanisiirtolaisten monipuolinen ammattitaito tulisi ottaa huomioon.

4) Sosiaaliturvan käyttöä ei tule sinällään pitää karkotusperusteena. Pelkästään se, että henkilö on saanut toimeentulotukea, ei tarkoita että hänet voidaan välittömästi käännättää, vaan on arvioitava hänen henkilökohtaista tilannettaan ja otettava huomioon suhteellisuusperiaate. Siten EU-kansalaisia ei voida käännättää pelkästään sillä perusteella, että he ovat joskus turvautuneet toimeentulotukeen.

Pako joka muuttaa Eurooppaa

Helsingin kaupunki on heti Romanian ja Bulgarian EU-jäsenyydestä lähtien ahdistellut ja häiriköinyt aktiivisesti kaupunkiin saapuneita romanikerjäläisiä. Ylipormestari Pajunen on itse osoittanut varsin hämmäntävää kiinnostusta muutamien satojen romanien tilanteeseen ja muun muassa perustanut kerjäläistyöryhmän, jonka tarkoituksena on ollut pohtia keinoja romanien häätämiseksi Helsingistä.

Vaikka kontrolli- ja häätötoimien pääosassa ovat olleet Pajunen ja hänen oikea kätensä Rähä, on romaneihin kohdistuvia toimia olennaista tarkastella laajemmasta näkökulmasta. Siinä ei ole kyse pelkästään näiden kahden höyrypään muodostamasta ”pahan akselista”, vaan tilanteen ymmärtämiseksi on kyettävä tarkastelemaan rasismien ja liikkumisen rajoituksen yhteyksiä kapitalismin laajempiin muutoksiin. Ainakin Helsingissä liberaalina puolueena profiloitunut kokoomus on Pajusen johdolla ottanut käyttöön Euroopan syrjityimpään vähemmistöön kohdistuvia toimia, joita voi syystä kutsua fasistisiksi. Tätä ”pehmeää fasismia” ei kuitenkaan pidä tarkastella poikkeuksena ja historian oikkuna vaan jälleen kerran, Walter Benjaminin kertosäettä toistaen, tuon sorretun vähemmistön kokemus, ”alistettujen traditio opettaa meille, että poikkeustila, jossa elämme, on sääntö”.

I Rasismi ja työmarkkinoiden tuottaminen

a) Kapitalistiset työmarkkinat

Kapitalistiset työmarkkinat eivät ole luonnollinen instituutio. Tilanne, jossa ihmisten on myytävä työvoimaansa markkinoilla kyetäkseen elämään, on poliittisesti tuotettava erilaisin ihmisten arkipäiväiseen elämään puuttuvien toimenpitein.

Tärkein näistä hallinnan tekniikoista on historiallisesti ollut liikkuvuuden rajoittaminen, sillä jos työntekijät voisivat vapaasti siirtyä pois tietyiltä suljetuilta työmarkkinoilta ja etsiä liikkumisen kautta parempia työehtoja (ja elämisen mahdollisuuksia), työvoiman hinta nousisi. Kapitalismi ei siis ”pakota ihmisiä liikkeelle” tai ”revi heitä juuriltaan” vaan pikemminkin sen täytyy rajoittaa ihmisten vapaata liikkuvuutta ja sallia ainoastaan pääoman tai tavaroiden liikkuminen. Tästä kertoo hyvin Yhdysvaltain 1800-luvun historia, kun vankkureiden nenässä länteen paenneet proletaarit aiheuttivat painetta itäranikon teollisuudelle, jolle olisi koittanut työvoimapula ilman jatkuvaa muuttoliikettä muualta maailmasta.

Historiallisesti työvoiman liikkuvuuden hallinnasta vastannut instituutio on viimeiset 400–500 vuotta ollut moderni valtio ja sen rajat. Vielä joitakin vuosikymmeniä sitten kapitalismin fordistisessa säätelemysmuodossa työmarkkinat muodostuivat puhtaana kansallisesti ja työmarkkinoille tai sieltä pois pääsyä säätelevät rajoitukset vastasivat kansallisvaltion rajoja. (Tietenkin myös suoria rasistisia, valtion sisäisiä rajoituksia oli olemassa tietyissä postkoloniaalisissa maissa kuten Yhdysvalloissa ja Etelä-Afrikassa.) Tässä kansainvälisen työnjaon järjestelmässä kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa ja suurimman diskriminaation kohteina olivat tietenkin ne ihmiset, jotka olivat vailla omaa ”kotimaata”, siis omaa kansallisvaltiota, kuten romanit.

Historiallisesti romanit ovat kaikkialla Euroopassa toimineet ”normaalityömarkkinoiden” ulkopuolella, erikoistuneina tiettyihin ammatteihin, joita valtaväestö ei harjoita. Romaniassa monet romanisuvut ovat vuosisatojen ajan harjoittaneet esimerkiksi muurarin tai kultasepän ammattia. Liikkumiseen liittyvät ammatit kuten hevoskauppa olivat myös esimerkiksi Suomessa ominaisia romanien ammatteja. Toisaalta

nykyisen Romanian alueella romanit olivat orjuudessa vielä 1840–1850-luvuilla. Reaalisosialismin aikana romanit taas pääosin (pakko)työllistettiin, mutta itäblokin hajoamisen jälkeen romanien työttömyys lisääntyi räjähdysmäisesti.

Työikäisistä romaneista on European Roma Rights Centren tutkimuksen mukaan työttömänä lähes kaksi kolmasosaa. Pitkäaikaistyöttömyys on kahdeksankertaista suhteessa ei-romaneihin. Nekin romanit, jotka ovat saaneet töitä, ovat selkeästi ”romaneille varattuisissa töissä”, eivätkä korkeapalkkaisilla talouden kasvusektoreilla. Varsinkaan korkeampaa koulutusta vaativissa töissä ei ole juuri lainkaan romaneita[1].

Työhaussa syrjintä on usein täysin avointa: ERRC:n tutkimuksessa haastatelluista romaneista 64 prosenttia oli kokenut syrjintää ja 49 prosentille heistä oli sanottu suoraan, että heitä ei palkata, ”koska he ovat mustalaisia”. Työssä olevat romanit puolestaan ovat lähes poikkeuksetta vähän ammattitaitoa tai koulutusta vaativissa töissä kuten ompelijoina, konetyöntekijöinä tai siivoojina, ja myös saavat säännöllisesti vähemmän palkkaa samasta työstä kuin muu väestö. Alle 10 prosenttia työssä olevista romaneista on ”valkokaualustöissä” eikä heitä ole myöskään asiakaskontaktteja vaativilla palvelualoilla, kuten hotelli- tai ravintolatyössä.

Standardityöntekijän asemasta tai standardityösopimuksesta poikkeavat työntekijän liikkuvuutta tai työpaikan vapaata valintaa rajoittavat, työmarkkinoille tuloa ”edeltävät” rasistiset hallinnan tai alivallan tekniikat heikentävät edelleen romanien asemaa työmarkkinoilla. 1990-luvulta alkaen Maailmanpankki ja EU ovat ottaneet Keski- ja Itä-Euroopan maissa käyttöön romanien työmarkkinatilanteeseen kohdistuvia ”erityistoimia”, kuten harjoitteluja tai yleisiä töitä, joiden kautta on pyritty parantamaan romaneiden työmarkkinatilannetta. Tutkija Huub van Baarin mukaan nämä aktivointitoimet ovat kuitenkin ainoastaan marginalisoineet romaneita edelleen tai jopa ”epäinhimillistäneet” heitä[2]. Esimerkiksi Slovaakiassa ne ovat käytännössä antaneet työnantajille mahdollisuuden rekrytoida halvempaa, vielä tiukemmin työnantajan armoilla olevaa työvoimaa. Monet yritykset ovat korvanneet työntekijänsä aktivointiprojekteihin kuuluvilla työntekijöillä. Jopa 60 prosenttia aktivointiin osallistuneista työntekijöistä tekee samaa työtä kuin aiemmin, mutta merkittävä osa heistä aiempaa pienemmällä palkalla tai huonommilla ehdoilla. Aktivointiohjelmiin osallistuvien

romaneiden odotetaan yleensä tekevän kaikkein halveksituimpia ja raskaimpia töitä sekä tehtäviä, jotka eivät virallisesti kuulu heille, kuten henkilökohtaisia palveluksia aktivointiohjelmien johtajille. Tässä hyvää tarkoittavat ”integraatio-” ja työllistämishjelmat paljastavat selkeästi luontonsa alistamisen tekniikoina (ja nähdäkseni kertovat totuuden myös esimerkiksi Suomessa kehitellyistä erityisryhmien kuten nuorten integraation tekniikoista).

Siksi näitä ohjelmia onkin kutsuttu ”uudenaikaiseksi orjuudeksi”. Romanien työllisyyden parantamisen sijaan ne siis hierarkisoivat työvoimaa ja vahvistavat stereotyyppisiä käsityksiä romaneista hyödyttöminä ja saamattomina.

Suomessa käyty keskustelu siitä, että romanit pitäisi laittaa siivoamaan katuja, ei erityisesti poikkeaa tästä näkökulmasta, sillä suuri osa Helsingissä ja muissa kaupungeissa oleskelevista romaneista on aiemmin ollut töissä Espanjassa tai Italiassa. Talouskriisin myötä he ovat kuitenkin menettäneet työpaikkansa ja päätyneet pohjoiseen, missä työn saanti on vaikeaa, mutta työmarkkinoiden ulkopuoliset, esimerkiksi kierrätykseen (pullojen tai metalliromun kierrätys) liittyvät, tulonsaannin mahdollisuudet ovat edes hieman parempia. Toisaalta Helsingissä monet Romaniasta ja Bulgariasta kotoisin olevat romanimiehet työskentelevät lyhyissä pätkissä rakennustyömailla, mutta kuten epämuodollisille työsuhteille on tyypillistä, heillä on vaikeuksia saada luvattuja palkkoja. Suuret rakennusfirmat käyttävät alihankintaketjuja hyväkseen pimeän työvoiman palkkaamisessa: eräiden tietojen mukaan joillakin suurten rakennusfirmojen alihankkijoilla työskennelleillä romaneilla on jopa tuhansien eurojen saatavia työnantajiltaan.

Maailmanpankin ja EU:n toiminta Itä-Euroopassa kuvaa hyvin sitä, miten ”ylikansallisen” tason kehittyminen työmarkkinoiden hallinnassa on ainoastaan vahvistanut tai muokannut kansallisella tasolla olemassa olleita hierarkioita sen sijaan, että se olisi kyennyt kumoamaan tai lieventämään niitä, kuten EU:n hyveelliset vähemmistöohjelmat julkilausumissaan kenties antavat ymmärtää. Keski- ja Itä-Euroopan maiden liittyttyä EU:hun on romaneista 2000-luvun aikana tullut ”eurooppalaisen vähemmistön” sijaan ”eurooppalainen ongelma”. Vielä 1990-luvulla itäblokin hajottua työttömyyden ja vainojen kohteeksi joutuneita romaneita puolustettiin voimakkaasti esimerkiksi Euroopan neuvoston julkilausumissa, mutta nyt romaneista puhutaan ainoastaan ongelmana ja

korostetaan heidän yhteyksiään järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Vähemmistöoikeuspuhe toistuu edelleen Euroopan komission ja perusoikeusviraston raporteissa ja kannanotoissa, mutta sen enempiä Romanian hallituksen kuin Berlusconiin ja Sarkozyn EU-lainsäädäntöä rikkovat romanivainot eivät aiheuta mitään todellisia seurauksia.

”Kulttuurisista eroista”, kuten ”nomadismista” tai liikkuvasta kansanluonteesta puhuminen – joka ei ainoastaan Itä-Euroopan romanien kohdalla yksinkertaisesti pidä paikkaansa – on toiminut romanien tilanteen ”turvallistamisen” keinona. Koska romanien tilanne voidaan esittää heidän ”erityisestä kulttuuristaan” seuraavana poikkeuksena, heidän liikkuvuuttaan voidaan käsitellä eri tavoin kuin muiden EU-kansalaisten liikkuvuutta.

Romanien esimerkki osoittaa siis, miten ”kansallisen turvallisuuden” ja ”yleisen järjestyksen” periaatteisiin vetoamalla EU:n kansalaiselta voidaan riistää ainoa oikeus, joka hänelle nimenomaan EU:n kansalaisena erotuksena kansallisesta kansalaisuudesta kuuluu. Näin paljastuu Euroopan ”postnationaaliseksi” väitetyyn kansallisuuden ja epäilemättä myös minkä tahansa juridisen kansalaisuuden sisällöttömyys: mikäli oikeudet käsitetään valtion myöntäminä, niistä huolehtiminen kuuluu myös valtiolle tai muulle poliittiselle yhteisölle, joka voi myös koska tahansa pidättää ne. Siksi oikeudet saavat todellisen merkityksen vasta, kun niitä käytetään ja kun niitä käytetään ”väärin”. Epäilemättä lähinnä koulutetun työvoiman liikkumisen edistämiseksi käyttöön otettu vapaan liikkuvuuden periaate on tarjonnut romaneille mahdollisuuden tavoitella parempaa elämää omilla keinoillaan. Samalla heidän kamppailunsa on tehnyt selväksi, ettei näihin oikeuksiin olemassa olevien instituutioiden takaamana oikeutena voida luottaa vaan todelliset instituutiot oikeuksien täytäntöön panemiseksi on rakennettava itse.

b) Kaksitasoinen syrjintä

Kansallisvaltion sisällä etnisenä vähemmistönä syrjityiksi joutuvat ihmiset kuten romanit ovat siis edelleen omilla erityistyömarkkinoillaan. Sama diskriminaatio on edelleen voimassa heidän ”koti”maissaan, mutta sen lisäksi tulee toinen, johdannainen diskriminaatio, joka jälleen toimii työvoiman hallinnan ja hierarkisoinnin strategiana. Se myös vastaa osin kaikkiin köyhiin sovellettavia kriminalisaation ja vastuullistamisen

strategioita.

Romaneita ei siis varsinkaan pohjoisen Euroopan maissa palkata ”normaaliin” palkkatyöhön, koska heillä ei ole vaadittavaa kielitaitoa tai koulutusta, mutta tämä ”puute” johtuu suoraan vanhasta kansallisesta syrjäjäjärjestelmästä. Seuraavassa vaiheessa se kuitenkin muuttuu välittömäksi syrjinnäksi köyhyyttä kohtaan niin että köyhyys samalla irrotetaan yhteiskunnallisesta taustastaan ja nähdään ainoastaan yksilöllisistä tai kulttuurisista piirteistä johtuvaksi (”nomadismi”).

Kansallisen ja eurooppalaisen syrjinnän yhteenpunoitumista ja päällekkäisyyttä kuvaa hyvin Helsingissä olevien romanien tilanne terveydenhuollon suhteen: terveysasemat ja sairaalat ovat kieltäytyneet ottamasta romaneita vastaan, koska heillä ei ole eurooppalaista sairausvakuutuskorttia, mutta heillä ei ole kyseistä korttia, koska heillä ei lähtömaissaan ole mitään mahdollisuutta saada kortteja.

Länsi- ja Pohjois-Euroopan työmarkkinoilla romanien asema onkin siksi äärimmäisen prekaari, mutta samalla alkaa toimia eräänlaisena ennusteena siitä, mitä on yleisemmin tapahtumassa. ”Säännöllisessä” palkkatyössä olevia on nimittäin yhä vähemmän, eikä myöskään muodollisesti vakituksessa ja täysipäiväisessä työsuhteessa olevien asemaa voi kutsua erityisen turvatuksi. Prekarisaatio näyttää suoraan elämän prekariisaationa, kun terveydenhuoltoon, asumiseen ja yleisesti elämän uusintamiseen liittyvät ongelmat heikentävät työntekijän neuvotteluvoimaa. Siirtolaisena elävien romanien kohdalla olennaista on se, että tulonsaantimahdollisuuksien heikkouden vuoksi kokonaiset perheet tai suvut ovat usein taloudellisesti riippuvaisia ulkomailla työskentelevien tai kerjäävien sukulaisten lähettämistä rahoista. Myöskään tässä mielessä romanien tilanne ei poikkea muista vailla täysiä kansalaisoikeuksia elävistä siirtolaisista.

Euroopan perusoikeusviraston tutkimusta varten Suomessa haastateltu nuori romanimies kiteytti tämän: ”Perheemme eli Romaniassa sosiaaliavulla, joka oli noin 100 euroa kuussa. Miten neljän ihmisen pitäisi elää 100 eurolla kuussa? Äitini on myös vanha ja sairas, eikä minun pitäisi huolehtia hänestä, kuten hän huolehti minusta? Tarve antaa enemmän lapsilleni ja vanhemmilleni saa minut lähtemään Romaniasta.”[iii]

Laittomien siirtolaisten ohella uusista Itä-Euroopan jäsenmaista tulevat siirtotyöläiset ovat Euroopan työmarkkinoilla olleet selkeästi muista poikkeavassa, edelleen ”ulkaisen” työntekijän asemassa. Tähän ovat vaikuttaneet tietenkin vanhojen jäsenmaiden asettamat siirtymäajat työvoiman liikkuvuudelle, mutta erityisesti romanivähemmistön kohdalla ei edes siirtymäaikaisten poistaminen ole millään tavoin tarkoittanut sitä, että heillä olisi pääsy ”normaalien” työmarkkinoiden piiriin. Samalla siirtolaisuuden merkitys Itä-Euroopan maille

on hyvin vastaava kuin Afrikan, Aasian ja Etelä-Amerikan maille: niin Romaniassa kuin Bulgariassa siirtolaisten kotiin lähettämän rahan määrä vastaa maahan tehtävien ulkomaisten investointien määrää.

Näissä maissa palkkataso on EU:n alin ja suhteellisesti lähempänä ”kolmatta maailmaa” kuin EU:n huippumaita. Eurostatin vuoden 2007 tilastojen mukaan Bulgariassa työn keskimääräiset kustannukset tuntia kohden olivat 1,89 euroa ja Romaniassa 3,40e, kun tilaston kärkeen sijoittuvassa Ruotsissa ne olivat 33,30e/tuntivl).

Länsi-Euroopassa Romanit työskentelevät erittäin matalapalkkaisilla aloilla ja usein harmaan talouden piirissä, koska heillä ei ole muitakaan vaihtoehtoja. Merkittäviä sijoittumisaloja ovat kausittainen maanviljelytyö (hedelmien ja vihanneksien poimiminen), musiikkiviihde ja rakennusalan työt. Koulutuksestaan tai työkokemuksestaan huolimatta romanit joutuvat ainakin aluksi tekemään hierarkian alimman kastin, mitään ammattitaitoa vaatimattomia töitä.

Työstä saatavat tulot puolestaan ovat äärimmäisen vaihtelevia ja mieltävaltaisia. Taitava muusikkoryhmä voi ansaita esityksestä Barcelonan kreikkalaistavernoissa 500 euroa illassa. Rakennustyöläiset, maataloustyöntekijät ja paimenet ansaitsevat 25-50 euroa päivässä alueesta riippuen. Kuukausipalkalla työskentely on harvinaisempaa, mutta sillä työskentelevä saa usein palkkaa, joka on lähellä maan minimipalkkaa. Kerjäämällä tienaa yleensä sen verran, että tulee toimeen, mutta mikäli romanit löytävät jotakin muuta työtä, he ottavat sen vastaan, sillä ansiot ovat huomattavasti kerjäämistä suuremmat.

Taloustieteisiin vaikutukset Itä-Euroopan romaneihin ovat olleet erityisen ankaria, koska juuri vuoden 2008 jälkeen monet heistä ovat menettäneet

työpaikkansa Italiassa tai Espanjassa ja joutuneet suuntaamaan pohjoiseen, missä palkkatyön saaminen on vielä vaikeampaa. Niinpä romanit tekevätkin sekä Itä- Keski- että Länsi-Euroopassa yleensä kaikkein pahimpia paskaduuneja kaikkein heikoimmilla ehdoilla. He toimivat selkeästi omilla, erillisillä työmarkkinoillaan, mutta muodostavat samalla eräänlaisia ”harmaan yrittäjyyden” verkostoja esimerkiksi kerätessään pulloja tai metalliromua ja tehdessään rahaa niiden kierrätyksellä. Siten romanit ilmaisevatkin Länsi-Euroopan metropolien kaduilla, mutta ”normaalin” palkkatyön ulkopuolella niitä ominaisuuksia, joita työvoimalta nykyisin eniten odotetaan: luovuutta, innovatiivisuutta, kykyä selviytyä jatkuvasti muuttuvissa ympäristöissä, joissa koska tahansa voi tapahtua mitä tahansa. He kykenevät työllistämään itsensä, luomaan itse omat ”työpaikkansa” ja tulonsa ja osoittavat sitten sitä ”yrittäjähänkeä”, josta nykyisin joka puolella höpötetään. Näin romanien työ, kuten työvoima yleensä, ilmaisee samaan aikaan ”absoluuttista köyhyyttä” ja ”rikkauden yleistä mahdollisuutta” (Marx)[iv].

II Kamppailu metropolin tilasta

Romanien Helsingissä oleskeluun kohdistuvien hyökkäysten ja kontrolitoimien taustalla ovat samat kapitalismin lyhyen aikavälin kehityksen rakenteelliset tekijät kuin esimerkiksi Stop töhryille -kampanjassa. Myös kampanjoiden ”poliittinen” rakenne on kiinnostavalla tavalla sama: muutamalle aiheesta fanaattisesti innostuneelle virkamiehelle on myönnetty mittavat poliittiset valtuudet ahdistella tiettyä rikolliseksi leimattua ihmisryhmää.

Kyse on kaupunkitilassa näkymisestä

ja kaupunkitilan käytöstä käytävästä konfliktista. Kun Helsingistä on 1990-luvun puolivälin jälkeen tullut globaali metropoli, tieto- ja palvelutalouden keskus sekä eurooppalainen turistikohde, on kaupungin johto ryhtynyt ”remontoimaan” kaupunkitilaa näiden tuotannon alojen oletettuihin tarpeisiin. Helsinki haluaisi siis olla globaali metropoli ilman metropoleille ominaisia ”haittavaikutuksia”, kuten kerjäämistä tai köyhien siirtolaisten näkyvyyttä katukuvassa. Mitä tämä sitten tarkoittaa? Helsinki haluaisi pelkät ”huippuosaajat”, mutta heidän palvelijansa saavat näkyä kadulla vain korkeintaan ollessaan töissä tai matkalla töihin. Sen lisäksi, että romanit pilaavat Pajusen ja hänen kumppaneidensa oman esteettisen kokemuksen kaupungin keskustasta, - tätä kai tarkoitetaan sillä ettei ”kerjääminen sovi hyvinvointivaltioon” - heidän pelätään luovan epämiellyttäviä elämyksiä Nokian jo muutenkin pakoon pyrkiville designereille ja varakkaille matkailijoille.

Metropoleissa, joiden keskeisyys kapitalistisen tuotannon tilana perustuu ihmisten väliseen kanssakäymiseen, aistimuksiin ja suhteisiin, kamppailu itse kaupunkiympäristöstä ja niiden esteettisestä ilmeestä on keskeinen. Hyvin yksinkertaisesti: kuka näkyy kaupunkien keskustoissa, jotka ovat ihmisten fyysisen läheisyyden taloudellisen merkityksen (palveluiden saatavuus tietyllä alueella, siis keskeisten yritysten sijainti lähellä toisiaan) vuoksi keskeisiä taloudellisia tiloja? Miten tilaa metropolin keskustassa käytetään? Kuka voi tehdä rahaa tuolla tilalla?

Kun työn ja tuotannon ytimessä on ihmisen välinen kanssakäyminen, työ vailla mitään lopputuotetta ja työntekijöitä pyrittään muuttamaan ”oman itsensä yrittäjiksi”, on itse asiassa myös vaikea hahmottaa, minkä vuoksi esimerkiksi tosi-tv-sarjassa esiintymisen olisi työtä ja kerjääminen ei? Itse asiassa kerjääminen - toisena maailman ”vanhimmista ammateista” - sisältää muodollisesti kaikki nykytyölle ominaiset piirteet: ihmisten välisten suhteiden (”ihmisen tuottaminen ihmisen avulla”) keskeisyys, itsenäisyys ja työn jatkuva vaihtelevuus, työntekijän ruumiista erotetun tuotteen puuttuminen jne.

Metropoli ei kuitenkaan ole tietokapitalismin tuotannon keskus kontrollin ja puhdistamisen ansiosta vaan juuri siksi, että siellä elää ja sinne hakeutuu romaneita ja muita parempaa elämää tavoittelevia ihmisiä. Pyrkinessään minimoimaan tuotantokustannuksia ja prekarisoidessaan ihmisen elämää kapitalismi tarvitsee sitä paitsi myös ihmisten kykyä selviytyä ”kaikesta huolimatta”,

siis surkeissa oloissa, epämuodollisessa asemassa ja alttiina jatkuvasti muuttuvalle ympäristölle.

Miten tämä ristiriita äärimmäisen syrjinnän ja äärimmäisen tuottavuuden välillä sitten ruumiillistuu? Millaisia ovat romanisiirtolaisten työvoiman alistamisen konkreettiset tekniikat ja millaisia heille ominaiset kamppailujen keinot?

Romanisiirtolaistyövoiman alistamisessa keskeiset vallan tekniikat toimivat EU:n ylikansallisessa ulottuvuudessa juuri metropolin, sen tilassa elämisen ja oleskelun tasolla.

Romanien asema "muodollisten työmarkkinoiden" ulkopuolella vaikuttaa nimittäin olennaisesti heidän elämäänsä Helsingissä ja muissa metropoleissa. Koska Suomessa ja käytännössä kaikissa muissa EU-maissa Espanjaa lukuun ottamatta kuntapaikan rekisteröiminen edellyttää työskentelyä muodollisilla työmarkkinoilla, romanit eivät voi rekisteröityä eivätkä siten saa keskeisiä palveluita kuten terveydenhuoltoa tai koulutusta eikä heillä ole mahdollisuutta hakea sosiaalisia asuntoja[vi]. Euroopan perusoikeusviraston tutkimuksessa haastatellut romanit kertoivat nimenomaan, että he eivät voi rekisteröityä ja saada tarvitsemiaan palveluita, koska heidän kerjäämisellä tai muodollisten työmarkkinoiden ulkopuolella tehdyllä työllä (kuten kierrätys) hankittuja tuloja ei tunnusteta eivätkä ne siten kelpaa "riittäviksi varoiksi" rekisteröitymistä varten[vii]. Helsingissä monet Romanian ja Bulgarian romanit työskentelevät pimeästi (ja yleensä lyhyissä pätkissä) rakennustyömailla, mutta koska heillä ei ole muodollista työsuhteen, he eivät voi rekisteröityä kaupungin asukkaiksi eivätkä saada palveluita. Suomessa rekisteröitymiseen edellytetään myös pysyvää osoitetta (käytäntö, jota voidaan myös pitää selkeästi vapaan liikkuvuuden direktiivin vastaisena). Romaneita, joilla ei ole pysyvää osoitetta, on myös jopa kieltäydytty hoitamasta sairaaloissa ja jätettyä hoitamatta sairaa.

Lisäksi romanien tilannetta vaikeuttaa tietenkin poliisin ja muiden viran-

omaisten (sekä yksityisten vartijoiden) ahdistelu kaupunkitilassa. Se tekee heidän asumisestaan epävakaa ja siten heikentää heidän mahdollisuuksiaan tulonhankintaan.

Toisaalta pako sietämättömistä olosuhteista "lähtömaissa" ja läsnäolo Länsi-Euroopan metropolien keskustoisissa on eräänlainen jatkuva "mielenosoitus" tai "pitkä marssi". Toisin sanoen ainoastaan se, että romanit ovat laittaneet täytännön EU-kansalaisen vapaan liikkuvuuden oikeutensa, on saanut vanhojen EU-maiden hallitukset kiinnostamaan Itä-Euroopan romanien tilanteesta edes jollakin tavoin ja käynnistänyt höpinän heidän "auttamisestaan kotimaassaan" tai "romanikysymyksen ratkaisemisesta Euroopan tasolla". Ilman romanien jatkuvaa läsnäoloa Euroopan metropoleissa – jolla on tietenkin heille itselleen ennen kaikkea taloudellinen ulottuvuus – ei heidän tilanteensa tule koskaan paranemaan eikä minkäänlaisia "ratkaisuja EU:n tasolla" tulisi koskaan edes harkitsemaan.

Mikäli tietokapitalismin metropoleissa keskeinen tuotannon ja vallan ulottuvuus liittyy näkyvyyteen ja näkyvillä olemiseen, on kerjääminen "köyhyyden esillepanoa", Ari Hirvosen ilmausta lainatakseni, siten myös mielenosoituksen, poliittisen kamppailun muoto[viii]. Hirvosen sanoin "kerjääminen muuttaa kaupungin kadut ja torit poliittisen kamppailun näyttämöksi, jossa köyhyys tehdään näkyväksi ja jossa kerjäläisjoukosta muodostuu kollektiivinen poliittinen subjekti".

Pako näyttäytyy siten jälleen kerran olennaisena vastarinnan muotona sietämättömille olosuhteille, aktiivisena kohtalon ottamisena omiin käsiinsä ja pyrkimyksenä rakentaa parempaa tulevaisuutta. Romanien liike toimii osoituksena paon autonomiasta, sen kyvystä muuttaa yhteiskunnallisia olosuhteita ja ehtoja joissa eletään ja toimitaan. Pakeneminen muuttaa koko yhteiskunnallista rakennetta, koska pakeneminen saa vakiintuneet instituutiot etsimään ratkaisuja tilanteeseen, jossa ne jatkuvasti "vuotavat", eivät enää

kykene pitämään ihmisiä paikoillaan ja organisoimaan työmarkkinoita pääomasuhteen uusintamisen edellyttämällä tavalla.

Pako tarvitsee kuitenkin tuekseen uusia instituutioita, jotka kykenevät suojaamaan sitä valtioiden ja viranomaisten kohdistamilta kontrollitoimilta. Romanien tilanne Euroopassa tuo erityisen hyvin esiin tarpeen luoda metropolin tasolla – erotuksena kansallisen valtion tasosta – toimiva kansalaisuuden käsite, joka voisi konkretisoida tai luoda kehon EU:n tähän asti sisällyksettömälle (tai negatiiviselle) kansalaisuudelle. "Urbaanin kansalaisuuden" tai "metropolin kansalaisuuden" – joka on ollut nouseva teema kaupunkitutkimuksen keskusteluissa 1990-luvun lopulta alkaen – täytyisi merkitä suhteessa EU:n kansalaisuuteen (joka nykyisin ei vielä ylitä kansallisten kansalaisuuksien kehikkoa) samalla kuin työväenliikkeen vaatimus positiivisista, konkreettisista oikeuksista merkiksi suhteessa liberaaliin negatiivisten oikeuksien ja vapauksien käsitteeseen. Tarvitaan siis reaalisten oikeuksien kansalaisuus, ei sisällöllisesti tyhjää – ja siten aina "poikkeuksen" eli "yleisen järjestyksen" avulla tyhjäksi tehtävää – vapaan liikkumisen oikeutta.

Tässä kyse ei ehkä kuitenkaan enää ole niinkään "oikeuksista" – sikäli kuin tuo aina universaaliuteen viittaava käsite vaikuttaa voimattomalta globaalien metropolien monimutkaisissa erojen labyrinteissa – vaan yksinkertaisesti kyvystä tehdä ja toimia vailla minkäänlaista ulkoisen tunnustuksen ulottuvuutta ja siksi myös täysin luovuttamattomasta oikeudesta, jota ei voida siirtää suvereenille. Tässä mielessä kyse on luonnonoikeudesta Spinozan sanalle antamassa merkityksessä[ix]. Kuten Helsingin tilanne romanien majoituksen suhteen osoittaa, ei olemassa olevista instituutioista – tunnustavat ne tietyt metropolin asukkaat "tuottaviksi" tai eivät – enää ole juurikaan apua vaan kaikki on tehtävä itse.

Teksti perustuu Ateneumissa syyskuun lopussa 2011 Under the Bridge/Helsinki Housing Agenda -seminaarissa pidettyyn puheenvuoroon. Vielä laajempi versio tekstistä on luettavissa Ylioppilasteatterin tietotoimisto -sivustolla. <http://www.yttt.fi>

[i] European Roma Rights Centre: *The Glass Box. Exclusion of Roma from Employment*, 2007.
 [ii] Huub van Baar: "Europe's Romaphobia: problematization, securitization, nomadization", *Environment and Planning D: Society and Space*, 2011, vol. 29, s. 203-12.
 [iii] FRA (European Union Agency for Fundamental Rights): *The situation of Roma EU Citizens moving to and settling in other EU Member States*, November 2009.
 [iv] Eurostat: *Labour market statistics, Hourly labour costs*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&gcode=tps00173&plugin=1>
 [v] Marx: *Vuosien 1857-58 taloudelliset käsikirjoitukset ("Grundrisse")*. *Grundrisse*ssa Marx määrittelee työn kaksinaisen tilanteen kapitalistisessa yhteiskunnassa. Yhtäältä on "työ absoluuttisena köyhyytenä: ei köyhyyttä köyhyytenä puutteen merkityksessä vaan esineellisen rikkauten täydellisen poissulkemisen merkityksessä", toisaalta on "työ ei esineenä vaan toimintana, ei sinä mikä itse on arvoa vaan arvon elävänä lähteenä." "Työ on yleistä rikkautta rikkauten yleisen mahdollisuutena".
 [vi] Rekisteröitymisessä on eroja eri EU-maiden välillä. Espanjassa toisen EU-maan kansalainen voi rekisteröityä kunnan asukkaaksi ilman osoitusta työpaikasta tai riittävästä varoista ilmoittamalla ainoastaan henkilötietonsa ja osoitteen, jossa kyseisessä kunnassa asuu. Sen sijaan Italiassa myös työssä käyvien ja varallisuusvaatimukset täyttävien romanien on täytynyt maksaa pahimmillaan 1000 euron lahjuksia rekisteröitymisestä vastaaville virkamiehille (FRA emt.).
 [vii] FRA emt.
 [viii] Ari Hirvonen, "Kiistojen kaupunki sääntöjen, hallinnon ja vastarinnan tilana", *Oikeus* 3/2011. Hirvosen mukaan "kerjääminen on nähtävä perustuslain suojaamana mielenosoituksena köyhyyttä ja syrjintää vastaan."
 [ix] Kirjassaan *Tractatus politicus Spinoza* määrittelee luonnonoikeuden kyvyksi toimia. Luonnonoikeus on siten käytännöllinen ja ehdottoman luovuttamaton, subjektiivinen oikeus. Koska sitä ei voida erottaa käytännöllisestä kyvystä toimia, sitä ei koskaan voida siirtää suvereenille, joka "takaisi" sen tai huolehtisi sen säilymisestä ja laittaisi sen täytännön. (Spinoza: *Traité politique*, Flammarion, Paris, 1966.)

AJATTELUN KEVÄT!

GILLES DELEUZE
 SPINOZA
 KÄYTÄNNÖLLINEN FILOSOFIA

Spinozan ainutlaatuisuus on siinä, että hän, joka on kaikista filosofiista eniten filosofi, opettaa filosofia tulemaan eifilosofiksi. — 28 €

EETU VIREN JA JUSSI VÄHÄMÄKI
 PERINNÖTTÖMIEN PERINNE
 MARX ILMAN MARXISMIA

Kirja rakentaa Marxin käsitteistä työkalupakkia nykypäivän ja sen keskeisten konfliktien tutkimiseen. — 28 €

ÄLÄ MATKI! SEURAA ESIMERKKIÄ!

SAATAVILLA HYVISTÄ KIRJAKAUPOISTA SEKÄ SUORAAN TUTKIJALIITOSTA
WWW.TUTKIJALIITTO.FI JA TUTKIJALIITTO@HELSINKI.FI.

Eetu Viren

Vapaa liikkuvuus -verkoston kommentteja Helsingin kaupungintyöryhmän linjauksiin romanisiirtolaisten kohtelusta

Vapaa liikkuvuus -verkosto haluaa esittää joitakin huomautuksia Helsingin kaupungin työryhmän raportista "Linjauksia kerjäläisongelman käsittelemiseksi Helsingissä". Jaamme raportin alussa ilmaistut lähtökohdat. Romanit liikkuvat paetakseen rasismia, syrjintää, työttömyyttä ja köyhyyttä. Itä-Euroopan romanivähemmistön tilanne ei tule lyhyellä aikavälillä parantumaan oleellisesti, eikä kaupunki voi estää EU-kansalaisten oleskelua sen alueella. Raportin johtopäätöksistä ja esityksistä käy kuitenkin selväksi, että ulkomaalainen romanivähemmistö nähdään pelkästään haittana ja ongelmana kaupungille.

Raportti antaa epätotuudenmukaisen ja tarkoituksenhakuisesti negatiivisen kuvan sosiaalikeskus Sataman toiminnasta. Tässä kannanotossa puutummme kuitenkin vain kysymykseen siitä, tulisiko kaupungin tukea romanisiirtolaisten asumista.

1) Rähän työryhmän raportissa todetaan, että majoituksen tarjoaminen romanisiirtolaisille asettaisi yhden kansanryhmän eriarvoiseen asemaan.

Perussuomalaisia lukuun ottamatta Suomi tuskin on luopumassa periaatteesta, jonka mukaan lähtökohdaltaan heikommassa asemassa olevia henkilöitä ja ryhmiä voidaan tukea erityistoimin. Romani-siirtolaisten tukemisessa ei ole ylipäättäen kyse muusta kuin siitä, että yhden EU-kansalaisyhmän asema on niin heikko, että heillä ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua eu-rooppalaiseen yhteiskuntaan.

Hallintokeskuksen oikeuspalveluiden lausunnon mukaan se, että romaneilla ei ole varaa asua Rastilan leirintäalueella "ei suoranaisesti liity etniseen taustaan", eikä siten toimi perusteluna sille, että romaneille varattaisiin erillinen leirintäpaikka. Kaikki asiantuntijat Euroopan perusoikeusvirastosta alkaen ovat yhtä mieltä siitä, että romanivähemmistön heikko taloudellinen ja yhteiskunnallinen asema on nimenomaan seurausta siitä, että heitä syrjitään etnisenä vähemmistönä.

Vapaa liikkuvuus -verkoston ehdottama leiripaikka voi hyvin olla avoin myös muille vastaavassa asemassa oleville ryhmille, jotka eivät kuulu kaupungin normaalin palvelujärjestelmän piiriin.

2) Talous- ja suunnitelukeskuksen mukaan kaupungilla ei ole oikeudellista velvollisuutta romanisiirtolaisten majoituksen tukemiseen.

Suomi on kuitenkin vastuussa kaikkien alueellaan oleskelevien henkilöiden ihmisoikeuksien turvaamisesta. Riippumatta siitä minkälaisia johtopäätöksiä ja tulkintoja tästä vastuusta vedetään, on selvää, että köyhien siirtolaisten siisti ja organisoitunut asuminen ei ole pelkästään heidän vaan kaikkien kaupunkilaisten etujen mukaista.

Kaupunki haluaa vähentää romanien oleskeluun ja elinkeinoiniin liittyviä "lieveilmiöitä". Nimenomaan romanien jatkuva häätäminen paikasta toiseen lisää näitä haittoja. Yleisten töiden lautakunnan mukaan pelkästään Kalasataman alueen leirien purku ja siivoaminen maksoi viime vuonna rakennusvirastolle noin 30 000 euroa. Kuten Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu Thomas Hammarberg toteaa "valtiot, jotka nykyisin käyttävät huomattavia summia palauttaukseen romanit lähtömaihinsa, voisivat käyttää rahansa paremmin sijoittamalla ne toimenpiteisiin, jotka helpottavat romaneiden osallistumista kohdemaan yhteiskuntaan" (Hammarberg 2011, 19).

Siistimmän ympäristön lisäksi järjestäytyneet leiripaikka nimenomaan lisää romanisiirtolaisten asuinolojen paloturvallisuutta.

3) Työryhmän raportissa väitetään, että leirit johtavat slummiutumiseen ja lisäävät romanien eristymistä.

Argumentti on järjetön: laillisen asuinpaikan puute nimenomaan eristää, luo suojattomuutta ja asettaa romanit alttiiksi myös rasistiselle väkivallalle. Järjestetty majoitustila tai leirintäalue ei olisi slummi vaan sen vastakohta: se toimii järjestäytyneenä paikkana, joka mahdollistaa romanisiirtolaisten ja muiden kaupunkilaisten kohtaamisen. Juuri tällaisena tilana raportissa lähinnä negatiivisessa valossa esitetty sosiaalikeskus Satama on toiminut. Sen kautta romanit ovat mm. saaneet kielikoulutusta, ottaneet vastaan apua sekä löytäneet työpaikkoja.

Eri Euroopan maissa viranomaisten, kolmannen sektorin ja romanisiirtolaisten yhteistyöstä on runsaasti positiivisia kokemuksia. Esimerkiksi Nantesin kaupungissa Ranskassa perustettiin kolme karavaanileiriä järjestöjen ja viranomaisten yhteistyöllä. Asuntovaunut, perusfasilitetit sekä tulkin ja vastaanotosta huolehtivan asiamiehen palkat maksettiin kaupungin, maakunnan ja säätiöiden yhdessä rahoittaman projektin varoista. Aluehallinto tukee taloudellisesti myös kansalaisjärjestöjen työtä asiassa. (Romeurope 2008, 16-17.)

Madridin kaupunki on tukenut vuosikymmenen ajan vähemmistöjen integraatioprojektia, jonka kohteena ovat pääasiassa Itä-Euroopan romanit - se on kuitenkin avoin

myös muille ryhmille. Kansalaisjärjestön järjestämä projekti tarjoaa väliaikaisia suojia juuri saapuneille. Perheille tarjotaan myös koulutusta ja hoitoa, sekä apua viranomaisten kanssa asioimisessa, kielenopetusta, tukea työhaussa jne. Perheitä autetaan oman vuokra-asunnon hankkimisessa. (FRA 2009A, 161.)

On käsittämätöntä, että Rähän raportissa ei lainkaan selvitetä tai käydä läpi esimerkiksi Euroopan perusoikeusviraston julkaisemia tutkimuksia hyvistä käytännöistä EU:n sisällä liikkuvien romanien majoitusongelmien ratkaisemisessa.

4) Sekä raportissa että sosiaalilautakunnan lausunnossa viitataan huolestuneeseen sävyn romanilasten asemaan.

Tässäkin asiassa moraalisen paniikin sijaan yksinkertaisten tosiseikkojen ymmärtäminen on eduksi. Romanisiirtolaisilla on lapsia. Osa heistä matkustaa vanhempien mukana ja osa on kotimaassa usein muun perheen hoivassa. Romanilasten oikeudet mm. terveydenhuollon ja koulutuksen suhteen eivät lähtömaissa toteudu vaan ovat normien kannalta sietämättömällä tasolla (ks. esim. FRA 2009A). Romaniperheet liikkuvat juuri taatakseen tuleville sukupolville paremman kohtalon - aivan kuten köyhät ihmiset ovat aina tehneet.

Raportissa tuntuu olevan epäselvyyksiä sekä lasten oikeuksien sopimuksen että Suomen lainsäädännön suhteen.

Suomea sitova lasten oikeuksien sopimus velvoittaa valtioita huolehtimaan jokaisen lapsen oikeudesta terveydenhuoltoon, sosiaaliturvaan ja koulutukseen. Lapsen oikeuksien sopimus ei tee eroa ulkomaalaisten ja kansalaisten välillä, vaan pätee kaikkien sopimuksen allekirjoittaneen valtion (siis myös Suomen) lainkäyttövallan alaisten lasten kohdalla.

Raportissa todetaan, että koska leirissä eläminen ei sovellu lapsille ja "lasten perusoikeuksiin kuuluu myös oikeus koulunkäyntiin [...] meillä on velvollisuus kannustaa perheitä palaamaan kotimaahansa eikä päinvastoin luoda olosuhteita, jotka kannustavat jäämään". (s. 16). Tämä ajattelu on vastuutonta ja valheellista.

Pitkäaikainen huostaanotto sen perusteella, että vanhemmat ovat varattomia, on lastensuojelulain vastaista. Toimenpiteet, joissa huostaanotolla uhataan vanhempia ilman, että pitkäaikaiselle huostaanotolle olisi perusteita tai perheen asemaa pyritään kohentamaan, ovat räikeästi lasten oikeuksien sopimuksen vastaisia. Lapsen edun sijaan niissä siirretään kustannukset romanilasten oikeuksien toteutumisesta sellaisen valtion harteille, jonka kohdalla tiedetään, että se ei tule näitä oikeuksia turvaamaan. Huostaanotolla uhkailu on tuottanut tilanteen, jossa romanit pyrkivät salaamaan lasten läsnäolon leireissä, koska pelkäävät, että he menettävät lapsensa tai heidät käännytetään. Tämän voidaan arvioida vaikeuttavan avun hakemista ongelmatilanteissa esim. lapsen sairastuessa.

Maassa oleskelevien romanilasten hyvinvoinnin varmistamisen kannalta on ensisijaista, että heidän perheillään on mahdollisuus leirytyä turvallisessa paikassa, joka ei vaaranna heidän terveyttään. Organisoitu leiripaikka myös mahdollistaa muun lapsiin ja perheisiin kohdistuvan tukitoiminnan.

5) Leirin perustamista ei nähdä pitkällä tähtäimellä kestäväenä ratkaisuna, apua pitäisi suunnata lähtömaihin.

Romanien auttaminen lähtömaissa ja Suomessa eivät ole vastakkaisia vaan toisiaan tukevia prosesseja. Olennaista on se, kohtelevatko suomalaiset viranomaiset romaneita samalla tavalla kuin lähtömaiden virnaomaiset eli polkevat heidän oikeuksiaan repressiivisillä toimilla vai pyrkivätkö he parantamaan niitä. Kansalaisjärjestöjen pyörittämä leiripaikka mahdollistaisi nimenomaan koulutautumisessa ja työnhankinnassa auttamisen.

Leirejä tulee olemaan joka tapauksessa. Ihmiset liikkuvat toimeentulon perässä riippumatta siitä, millaiset majoitusolot kussakin paikassa on tarjolla. Suomessa romanisiirtolaisia on vähän, koska Suomen työmarkkinat ovat suhteellisen suljetut ja Suomi on kaukana. Pullojen keräys, kerjääminen ja musisointi eivät elätä suuria määriä ihmisiä ja kausi- ja keikkahommia on täällä tarjolla paljon vähemmän kuin esim. Etelä-Euroopassa. Yksi edullinen leirintäpaikka ei lisää merkittävästi romanisiirtolaisten toimeentulomahdollisuuksia Helsingissä.

Raportti on myös sävyllään täysin Suomen romanipoliittisten tavoitteiden vastainen. Suomen romanipoliittisessa käsikirjassa todetaan: ”Romanien tulee voida osallistua ja tosiasiallisesti vaikuttaa heidän asemansa parantamiseen tähtäävien toimenpiteiden suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin ja seurantaan. Romaniväestön osallistuminen ja sitoutuminen heitä itseään koskeviin asioihin on ratkaisevaa kehittämistoimien onnistumiselle” (s. 12). Onkin hämmästyttävää, että Räihän työryhmän

raportissa Itä-Euroopasta tulleita romaneja tarkastellaan vain ulkopuolisena haittana, joilla ei ole mitään sanottavaa itseään koskeissa asioissa.

Helsingin kaupungin olisi valittava linjansa: haluaako se kuulua niihin toimijoihin, jotka harjoittavat romaneja syrjivää politiikkaa; vai haluaako se luoda ennakkoluulottomasti romanivähemmistön asemaa parantavia ratkaisuja.

Lähteet

Amnesty International: Stop Forced Evictions of Roma in Europe. April 2010.

ERRC: Standards do not apply. Inadequate Housing in romani Communities. A Report by the European Roma Rights Centre. December 2010.

Euroopan unionin Perusoikeisto (FRA): Housing conditions of Roma and Travellers in the European Union Comparative report. October 2009A.

Euroopan unionin Perusoikeisto (FRA): Case studies on specific housing initiatives for Roma and Travellers. October 2009B.

Euroopan unionin perusoikeisto (FRA): The situation of Roma EU citizens moving to and settling in other EU Member States. November 2009C.

Hammarberg, Thomas: Annual Activity Report 2010, Strasbourg, 13 April 2011.

Helsingin kaupunki: Linjauksia kerjäläisongelman käsittelemiseksi Helsingissä. Työryhmän raportti, 27.4.2011.

Khs 2010-776. Lausunnot kerjäläisraportista.

Romeurope: Report 2007-2008. Publication, September 2008.

Suomen tavoitteet eurooppalaisen romanipoliittikan edistämiseksi. Suomen eurooppalaisen romanipoliittikan käsikirja. Työryhmän raportti. 24.3.2011.

Vapaa liikkuvuus -verkosto, 12.6.2011.

Julkaistu aiemmin verkoston internetisivuilla: <http://www.vapaaliikkuvuus.net>

Itä-Euroopan romanit Helsingissä - mitä tähän mennessä on tapahtunut?

2007

Romanian ja Bulgarian EU-jäsenyyden myötä Helsinkiin alkaa saapua aiempaa enemmän itäeurooppalaisia romaneita. Kaupunki perustaa ensimmäisen kerjäläistyöryhmän lokakuussa.

2008

Sosiaalivirasto karkottaa lasten kanssa liikkuneita romaneita uhkaamalla lasten huostaanotolla.

Helsingin kaupunki ja Diakonissalaitos käynnistävät Rom po drom -projektin, jonka lähtökohtana on kuitenkin konkreettisen auttamisen sijaan tiedonkeruu. Romanien leiripaikkoja häädetään ja kaupungin johto tekee selväksi, että haluaa romanit pois kaupungista. Esimerkiksi kerjäämisen kieltämistä aletaan suunnitella välittömästi.

Kesäkuussa (24.6.) Vapaa liikkuvuus -verkosto ja Sosiaalikeskus Rajatila alkavat majoittaa noin 20 romanialaista romania Rajatilan vieressä sijaitsevassa varastorakennuksessa Rajasaareessa. Tilaa hallinnoiva liikuntavirasto kieltää välittömästi majoituksen, mutta häätötoimiin ei ryhdytä.

Heinäkuun 8. Päivänä Liikuntavirasto pyytää poliisia tyhjentämään lisärakennuksen vedoten romanien omaan

turvallisuuteen, koska rakennus ei sovellu asumiskäyttöön. Romanit siirtyvät telttaleiriin sosiaalikeskuksen pihalle.

16.7. Rajatilassa järjestetään suuri konsertti, jossa romanimuusikot esiintyvät yli 200 helsinkiläiselle.

Heinäkuun lopussa leiri hajoaa. Syksyllä sosiaalikeskus joutuu lähtemään tilasta, koska rakennus puretaan.

2009

Tammikuussa 2009 Rom po drom -projekti julkaisee väliraporttinsa, jonka viesti on: ”Ei palveluita köyhille! Menkää kotiin!”

Keväällä joukko romaneita hakeutuu uuden sosiaalikeskus Sataman pihalle ja pyytää leiripaikkaa. Sosiaalikeskus osoitetaan jälleen ainoaksi organisaatioksi, joka kykenee Helsingissä tarjoamaan peruspalveluita varattomille siirtolaisille.

Sosiaalikeskuksen avajaiset järjestetään 3.4. Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus vuokraa tilan ja antaa sen Sataman käyttöön.

Pian sen jälkeen pihalle asettuu asumaan romaniperhe.

Aluksi pihalla kolme asuntovaunua ja yksi perhe asuu pihalla olevassa työmaakontissa. Kesän aikana leiri kasvaa vähitellen.

Sosiaalikeskuksen pihalla asuva raskaana oleva 15-vuotias nainen huostaanotetaan Diakonissalaitoksen työntekijän annettua luottamuksellisia tietoja sosiaaliviranomaisille. Tyttö lupataan päästää pois, jos hänen Romaniassa oleva äitinsä hakee tämän ja he poistuvat maasta. Sosiaaliviranomaiset etsivät sosiaalikeskuksen pihalta lapsia ja uhkailevat lapsiperheitä huostaanotoilla.

Kaupunki järjestää 30 asteen pakkasilla hätämajoituksen lapsiperheille. Huostaan otetun 15-vuotiaan tytön Romaniasta Suomeen saapunut äiti ei pääse hätämajoitukseen. Sosiaalikeskuksen pihalla asuu läpi koko talven seitsemän ihmistä yhdessä asuntovaunussa.

Talvi-kevät 2010

Sosiaalikeskuksella järjestetään ilmaista suomen kielen opetusta romaneille.

Kaupunki yrittää häätää leirin ympäristöhaittojen perusteella. Ympäristökeskus tekee huomautuksia sosiaalikeskuksen pihan kunnosta. Kaupunki ei kuitenkaan halua järjestää pihalle esimerkiksi roskiksia tai vessoja.

Huhtikuussa jätetään 51 kansanedustajan allekirjoittama lakialoite kerjäämiskiellosta, josta tehdään toukuussa pikaselvitys. Aloite hylätään oi-

keusministeriön kielteisen kannanoton seurauksena.

Huhtikuussa Pajunen perustaa virkamiestyöryhmän. Ryhmän tavoitteena on ”ratkaista romaniongelma” ja pyrkiä eri keinoin häätämään Sataman pihalla oleva leiri. Kaupungin johdon näkökulmasta leiri ”pahentaa romaniongelmaa”, koska sosiaalikeskuksen pihalla romanit voivat majoittua rauhassa ilman, että viranomaisilla on mahdollisuuksia häiritä heidän elämäänsä.

Kesä 2010

Leiri on kasvanut 100-henkiseksi kyläksi. Kaupunki pyrkii läpi kesän keksimään erilaisia keinoja häätää leiri. Ympäristöviranomaiset tekevät Satamaan lähes viikottaisia tarkastuksia.

Pajusen työryhmä vaatii 18.6. nuorisotoimenjohtaja Lasse Siuralaa antamaan kirjallisen varoituksen Satamalle romanileirin vuoksi. Siurala kieltäytyy ensin perusteettoman varoituksen antamisesta, minkä jälkeen Pajunen määrää hänet antamaan varoituksen Satamalle 24.6. Varoituksen mukaan romanien on poistuttava Sataman alueelta 2.8.2010 mennessä tai muuten kaupunki häätää koko sosiaalikeskuksen. Pajunen ja virkamiestyöryhmä tekevät ratkaisunsa kuulematta kaupunginhallitusta tai

nuorisolautakuntaa.

Romanit eivät poistu eikä häätöä tapahtu. Satamassa järjestetään 25.8. suuri tukikonsertti, jossa esiintyy mm. Liljanloisto, Pelimannet-yhtye sekä Anette Åkerlund. Konserttiin osallistuu satoja kaupunkilaisia.

Syksy 2010

Koska Pajusen työryhmän antamaa varoitusta ei ole toteltu, Pajunen esittää nuorisolautakunnalle Sataman vuokrasopimuksen purkamista. Nuorisolautakunta kuitenkin kumoo ehdotuksen ja päättää 30.9. jatkaa Sataman vuokrasopimusta.

Romaneiden tarpeilla käyminen herättää suuria tunteita ja aiheesta käydään pitkällistä keskustelua eri kaupungin päätöksentekoelementeissä. Erään kokoomuslaisen valtuutetun mielestä kahden bajamajan hankkiminen Sataman pihalle toimisi ”vetotekijänä”, joka houkuttelisi tuhansittain romaneita Suomeen. Lopulta kaupunginhallitus joutuu ottamaan käsittelyynsä kysymyksen parinkymmenen romanin vessakäynneistä. Äänestyksen jälkeen kaupunginhallitus päättää lopulta hankkia kaksi bajamajaa sosiaalikeskuksen

pihalle.

Marraskuun 21. päivä leirissä syttyy tulipalo. Yksi pakettiauto ja hökkeli palavat. Tulipalo ei aiheuta henkilövahinkoja. Palon syytä ei tutkita tarkemmin.

Paloviranomaiset kieltävät sähkön käyttämisen leirissä. Viranomaiset eivät osoita pienintäkään kiinnostusta leirin paloturvallisuuden parantamiseen. Sosiaalikeskuksella järjestetään hätämajoitusta ja kaupungin kanssa neuvotellaan hätämajoituksen järjestämisestä.

Sosiaalivirasto järjestää tapaamisen romaneiden kanssa, jossa päädytään tarjoamaan romaneille rahoja (425€/autokunta) kotimatkaan. Romanit kuljettetaan sosiaalivirastoon bussikydeillä, ihmisten yksilöllisiä tarpeita tai tilanteita ei huomioida, vaan sosiaalivirasto tekee Jarmo Räihän johdolla yhden ”ratkaisun” kaikkien romanien osalta. Osa romaneista ottaa rahat ja lähtee. Osa jää.

Talvi 2011

Sosiaalikeskuksen vuokrasopimus irtisanotaan 29.2. Virallisesti syynä on se, että rakennus aiotaan purkaa.

Maaliskuussa neljä romania saapuu

sosiaalikeskukselle ja kysyy mahdollisuutta majoittautumiseen. Sosiaalikeskus tekee päätöksen leirin avaamisesta uudelleen. Leirin avaamisesta tiedotetaan julkisesti 15.3. Vapaa liikkuvuus-verkoston järjestämässä seminaarissa.

Kaupunki, erityisesti palolaitos, on huolissaan leiristä ja pyrkii sulkemaan sen. Kaupunki maksaa romaneille hätämajoituksen Rastilan leirintäalueella viikonlopun yli 18.3. Viikonlopun jälkeen romanit palaavat Satamaan.

24.3. kaupunki anoo romaneita lähtemään sosiaalikeskukselta. Päivän neuvottelujen jälkeen jatketaan hätämajoitusta sosiaalikeskuksella. Sosiaalivirasto ehdottaa ratkaisuksi Hietaniemenkadun asunnottomien yömajaa, jossa todellisuudessa ei ole tilaa. Romanit kieltäytyvät paikasta välttääkseen konfliktin asunnottomien kanssa.

Kevät 2011

Sörnäisiin avataan Diakonissalaitoksen ylläpitämä päiväkeskus Hirundo, joka tarjoaa romaneille mahdollisuuden ruuanlaittoon, pyykinpesuun ja perseyntymiseen. Projektin rahoitus tulee EU:lta, kirkolta ja sosiaalivirastolta.

Sosiaalikeskukselta katkaistaan sähköt 7.4. Kukaan kaupungilta ei ole varsinaisesti vahvistanut tilausta.

Sosiaalikeskuksen vuokrasopimus loppuu 31.5. Häätöä ei kuulu.

13.6. Kaupunginhallitus tekee päätöksen, ettei kaupungissa järjestetä majoitusta vähävaraisille siirtolaisille.

tusta vähävaraisille siirtolaisille.

Kesä 2011

Romanit käyttävät sähkötöntä sosiaalikeskusta ja sen pihaa majoittamiseen.

Pitkän odottelun ja lukuisten häätöuhkien jälkeen sosiaalikeskus häädetään 30.8. Poliisit saapuvat pihalle aamuseitsemältä mellakkavarusteissa ja antavat romaneille tunnin aikaa poistua. Talon tyhjettyä se aidataan ja paikalla on Palmian vartija 24/7, kunnes talo puretaan.

Sosiaalikeskus ja Vapaa Liikkuvuus verkosto järjestävät häätöpäivänä yhdessä romanien kanssa mielenilmauksen senaatintorilla. Poliisi on läsnä koko mielenilmauksen ajan ja kaupungin johdolta saamia ohjeita seuraten kieltää sadekatoksen ja agregaarin käytön sekä päättyy jopa seuraamaan sateelta suojaa etsiviä romaneita tuomiokirkkoon.

Romanit majoittuvat yksityisten ihmisten koteihin tai ympäri kaupunkia autoihin, joita poliisi häätää päivin öin.

Kevät 2012

Sosiaalikeskuksen tilalle ei ole perustettu majoitusta. Romanit asuvat lähinnä autoissa hajallaan ympäri Helsinkiä.

Markus Himanen, Hilla Pohjalainen, Sini Pöyhönen ja Eetu Viren

Romanien mietteitä

Kun johtaja pyrkii parantamaan elämäänsä, hän osoittaa sinnikkyyttä ja päämäärätietoisuutta. Kun työlläinen tekee niin, on kyse ahneudesta ja itsekkyydestä. Kun kerjäläinen tekee niin, tapahtuu rikos. Selvää on, ettei paremman elämän tavoittelu ole kaikille sallittua.

Lotta Tenhunen haastatteli Romanian romaneja Helsingissä syyskuussa 2010.

Valtio, joka ei auta, voi painua vittuun

Kokki Alexandru Florin-Nicolae antaa haastattelun sosiaalikeskus Sataman yläkerän rauhassa. Mukana on Eetu Virén, joka tulkkaa. Toisin kuin useilla, Alexandrulla ei ole perhettä mukanaan. Hän saapui ystäviensä kanssa Italiasta, missä hänen tyttöystävänsä tekee kausiluontoisia työkeikkoja. Ystävät ovat jo jatkaneet matkaansa, mutta Alex haluaisi jäädä Suomeen tekemään kokin tai leipurin töitä. Myös rakennusala kelpaisi. Ongelmaksi hänelle on muodostunut puuttuva hygieniapassi, jonka hankkimiseen ei ole varaa. Kolmikieliselle miehelle ei tarjota työtä suomen ja englannin taitojen puuttuessa. Kielikurssit eivät ole ilmaisia. Alex sanoo kuitenkin pitävänsä kaikesta Suomessa – yhtä asiaa lukuunottamatta.

A F-N: En pidä ihmisistä, jotka puhuvat pahaa ja loukkaavat. He eivät vastaa kun heille puhuu. Mutta miksi te toimitte toisin, miksi kohtelette meitä niin ystävällisesti?

EV: No, minua ärsyttää se, kuinka viranomaiset kohtelevat teitä. Olette Euroopan unionin kansalaisia ja olette tulleet tänne tehdäkseenne elämästänne paremman.

A F-N: Yksi syy siihen, että ihmiset kohtelevat meitä huonosti on se, että viranomaiset jatkuvasti esittävät lausuntoja, joiden mukaan kaikki romanialaiset ovat varkaita, tuovat maahan rikollisuutta. Älkää antako meille rahaa, he sanovat. Miksi Helsingin kaupunginjohtaja Pajunen haluaa ajaa meidät ulos? Ei meitä voi kohdella näin, olemme ihmisiä. Emme ole eläimiä. En ymmärrä jakoa romanialaisiin, mustalaisiin ja suomalaisiin. Olemme kaikki ihmisiä.

Olen kiertänyt lähes kaikissa Euroopan maissa. Eräs esimerkki on Italia, jossa asuu yli 2 miljoonaa romanialaista. Heille on annettu paikka leiriä ja nukkua. He voivat työskennellä, jokainen. Meitä taas on viisikymmentä ihmistä, ja tästä tehdään todell-

la hankalaa. Suomessa on 5 miljoonaa asukasta. Ettekö voi auttaa viittäkymmentä? Kaikki meistä haluavat töitä.

LT: Mitä pelkää?

A F-N: Jumalaa. Vain Jumalaa.

LT: Mikä on parasta elämässäsi?

A F-N: Tyttäreni. Hän asuu Romaniassa anoppini luona. Näin hänet viimeksi neljä kuukautta sitten. Käyn Romaniassa muutaman kerran vuodessa, yleensä ainakin jouluna ja uutenavuotena. Kun on rahaa, lähdän aina kotiin.

LT: Millainen on hyvä yhteiskunta?

A F-N: Omasta näkökulmastani sanoisin, että ihmisten tulisi olla ystävällisiä toisilleen. Kunnioitus on ensisijaista. Hyvässä yhteiskunnassa valtio auttaa eteenpäin. Jokaisella on oltava työtä ja koti, ilman niitä ei voi perustaa perhettä. Ainakaan meitä ei Suomessa auteta, joten en tiedä, onko tämä hyvä yhteiskunta. Hyvä yhteiskunta on vailla rasismia. Tietenkin on ihmisiä, jotka tekevät typeryyksiä – he joutuvat vankilaan ja sillä siisti. He kärsivät tuomionsa, mutta minua ette voi tuomita niistä teoista. On erilaisia ihmisiä, jotka ajattelevat toisin. He ovat käyneet kouluja. He eivät ole koiria, jotka voi heittää kadulle. Sitä täällä ei tajuta.

LT: Mitä terveisiä lähetät Jussi Pajuselle?

A F-N: Helsingin pormestarille? Sanon hänelle vain, että ihmiselle on oltava ystävä. Olemme ihmisiä, emme eläimiä. Siinä kaikki.

Suloisen elämän sävel

Seuraavana päivänä etsin Regina Victorian, joka on kutsunut minut vakipaikalleen Hakaniemen Sokoksen ovien luo. Löydän hänet ja menemme seurusteluravintola Säveleen tekemään haastattelua.

Reginalla on kolme lasta, jotka asuvat Romaniassa hänen äitinsä hoidossa. Regina on lähtenyt ensimmäistä kertaa kerjäämään Romanian ulkopuolelle miehensä kanssa. Osasyynä on skolioosi, jota yksi lapsista sairastaa – muita syitä on lukuisia. Rupattelen kolme kuukautta Suomessa viettäneen Reginan kanssa.

LT: Mitä pelkää eniten?

RV: Saatanaa. Saatana saa ryyppäämään ja tekemään pahaa.

LT: Mikä on parasta elämässä?

RV: Se, kun saa rahaa. Siitä tulen iloiseksi. Pidän viihteestä ja sängyssä loikoilemisesta. Mitä on viihde? Tanssi on parasta viihdettä. Voimaa saan Jumalasta. Häntä ajatellessani en pelkää lasteni puolesta Romaniassa.

LT: Millainen on tavallinen päiväsi Suomessa?

RV: Herään ja lähdän muiden naisten kanssa Hakaniemeen ennen kello kymmentä. Yritän saada päivässä noin 10 euroa. Kun sataa vettä, on hankalaa. Parasta päivissäni ovat pikkuruiset mummit, sillä he seisautuvat juttelemaan. Joskus he vain hymyilevät ja ovat kanssani hetken Sokokselta tullessaan. Ehkä he ovat olleet joskus köyhiä.

LT: Millainen maailma olisi, jos sinä saisit päättää?

RV: Jos saisin päättää ihan itse, siis jos eläisimme unelmamaailmassa, niin rikkaiden rahoilla hoidettaisiin orpoja, rammatt saisivat jalat ja köyhillä olisi autot. Kaikki olisivat onnellisia.

Lopetamme haastattelun ja lähdemme takaisin ulos. Regina haluaa lähettää terveisiä lapsia hoitavalle äidilleen Romaniaan. Hän kertoo vielä, että elämä Suomessa on hänestä raskasta ja ilotonta. Hän toivoisi, että hänen miehensä saisi töitä, he ostaisivat käytetyn auton ja palaisivat Romaniaan. Kaikki kerjätty raha menee kuitenkin päivittäisiin ruokiin.

Kuvia Suomesta

Ennen lähtöä Satamasta salanimellä Gina esittäytyvä nainen juttelee kanssani eroista kerjäämisessä Suomen sisällä. Hän kertoo, että Tampere on pääkaupunkiseutua parempi paikka, sillä siellä ihmiset ovat lämmisydämisempiä. Hän ei halua antaa haastattelua tai nimeään, sillä pelkää muiden leirin romanien ajattelevan, että hän arvostelee heitä. Juttelemme kuitenkin pitkään, lähinnä lapsista, miehistä ja muista elämän hyvistä puolista.

Palattuani Tampereelle tapaan Ginan kerjäämästä kävelykadulta. Kerjääjän olemus on apatiassaan kaukana viime viikolla tapaamastani itsevarmasta naisesta, muttei nöyrytyneempi kuin monen ketjuravintolatyöläisen. Gina on tullut miehensä ja kahden lapsensa kanssa Helsingistä ystävän autolla, jossa he kaikki nukkuvat yönsä. Kaupungissa ei ole muuta paikkaa leiriä, joten he pyrkivät palaamaan pian Satamaan.

Muutaman viikon kuluttua hän istuu Vanhan ylioppilastalon edessä Helsingissä. Uusimmat kuulumiset ovat tässä: mies on lähtenyt lapsien kanssa Romaniaan, sillä he yrittävät saada lapset kouluun syksyksi. Gina kerää Suomessa kokoon 40 euron suuruista kuukausittaista maksua koulunkäyntiä varten. Tuntematon nainen on lupaillut työtä eläinten hoitajana karjatiloilta. Alkaa olla viileää ja yksinäisyys vaivaa.

Lotta Tenhunen

Rajatonta luettavaa

Johanna Perkiö & Kaisu Suopanki (toim.):
PERUSTULON AIKA

Kirja etsii keinoja perustulon toteuttamiseen Suomessa.

15 €

Carla Blumenkranz et al. (toim.):
OCCUPY!

Syksyllä 2011 pieni mielenosoitusleiri Manhattanilla räjähti maailmanlaajuisiksi kansanliikkeeksi.

15 €

Mikael Brunila, Kukka Ranta & Eetu Viren:
MUUTAMAN TÖHRYN TÄHDEN

Pamfletti katutaiteen vastaisen nollatoleranssipolitiikan vaikutuksista kaupunkilaisiin.

15 €

Mervi Leppäkorpi:
ASIATON OLESKELU KIELLETTY

Kirja paperitomuudesta: on ongelmallista, että ihmisistä puhutaan laittomina.

21 €

Juha Suoranta: **VASTAANOTTOKESKUS**
Markus Himanen & Jukka Könönen:
MAAHANMUUTTOPOLIITTINEN SANASTO

15 €

Maria Amelie: **LUVATON NORJALAINEN**
Anna Kontula: **NÄKYMÄTÖN KYLÄ**

15 €

22 €

15 €

into